

תורה כפשוטה

ספר במדבר

אליהו עסים

מהדורת סלם

תורה בפישטה

במדבר

TANACH
STUDY

Elie Assis
The Profound Peshat: Numbers

אליהו עסיס
תורה כפשוטה: ספר במדבר
עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת ראשית: אוריה מבורך
עורכת משנה: אפרת גרוס
עריכה: אברהם שמאע
הגהה: אביחי גמדני
עימוד: אסתר באר
עיצוב כריכה: שמואל לעסרי

© כל הזכויות שמורות אליהו עסיס, 2024

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330534 פקס: 02-6330534
www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן, במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה, אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-526-368-8 ISBN

נדפס בישראל 2024 Printed in Israel

This series is dedicated to our parents

Marjorie and Sammy Salem

*Whose love for family, Torah and Israel inspire us always.
Our love for Tanach is to your credit.*

חַכְמוֹת נָשִׁים בְּנֵתָה בֵּיתָה
(משלי יד, א)

וְזָרַע צְדָקָה שָׁכַר אֵמֶת
(משלי יא, יח)

Sefer Bemidbar is dedicated to our daughter

Marjorie

May you continue to grow in your own beautiful way.

יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים
(משלי ג, טו)

With love and appreciation,
Rochelle & Jesse Salem

לזכר

אבי ואמי

יום טוב וקלרה ז"ל

אז

תוכן העניינים

1	מבוא .....
3	המסגרת הכרונולוגית של הספר .....
3	הספר בהקשרו .....
4	חלקי הספר, מבנהו, ומשמעותו .....
9	היחסים בין החוקים לבין הסיפורת ומשמעותם .....
11	שיטת הפירוש .....

חלק א

17	ספר במדבר .....
71	הפטרות .....

חלק ב: ביאור

במדבר

89	החלק הראשון: הכנה למסע לכנען ('א' - 'י') .....
90	ספירת העם וסדר השבטים במחנה ('א' - 'ב') .....
90	הציווי לספור את העם ('א' - א'יט) .....
92	תוצאות הספירה ('א' - כ-מז) .....
97	סדר המחנה ('ב' - א-לד) .....
101	הלוויים: ספירתם, תפקידם במשכן, ומיקומם במחנה ('ג' - ד') .....
101	תולדות אהרן ('ג' - א-ד) .....
104	הציווי לספור את הלוויים, ולקחתם במקום הבכורות ('ג' - ה-יג) .....
107	ספירת הלוויים, תפקידי משפחות הלוויים, ומיקומן במחנה ('ג' - יד-לט) .....
110	ספירת הבכורות ופדיון בכורות ('ג' - מ-נא) .....

נשא

- 112 ..... ספירת הלוויים לשם עבודתם במשכן (ד')
- 121 ..... סיכום (א'-ד')

חוקים: הוצאת הטמאים מהמחנה, אשם גזלות, סוטה,

- 122 ..... נזיר וברכת כוהנים (ה', א - ו', כז)
- 122 ..... הקדמה: הקשר בין המצוות, ומשמעות מיקומן בהקשרן
- 125 ..... דין שילוח טמאים מהמחנה (ה', א-ד)
- 127 ..... דין אשם המושב לכוהן (ה', ה-י)
- 131 ..... דין סוטה (ה', יא-לא)
- 139 ..... דין נזיר (ו', א-כא)
- 147 ..... ברכת כוהנים (ו', כב-כז)

- 150 ..... קורבנות הנשיאים וחנוכת המזבח (ז')
- 151 ..... תרומת הפרים והעגלות (ז', א-ט)
- 153 ..... קורבנות הנשיאים עבור חנוכת המזבח (ז', י-פח)
- 157 ..... משמעותה של חנוכת המזבח, והיחס לימי המילואים ומשיחת המשכן והכוהנים ..
- 162 ..... דיבור ה' עם משה (ז', פט)
- 163 ..... סדר הזמנים בין במדבר ז' לבמדבר א'-ד'.

בהעלותך

- 165 ..... נרות המנורה (ח', א-ד)
- 169 ..... הסמכת הלוויים (ח', ה-כו)
- 176 ..... מקומה של הפרשה בהקשרה
- 178 ..... גיל שירות הלוויים (ח', כג-כו)

181 ..... **פסח: סיפור וחוק (ט', א-יד)**

182 ..... צו הפסח וכיצועו (ט', א-ה)

183 ..... תלונת האנשים שלא חגגו את הפסח ותגובת משה (ט', ו-ח)

184 ..... תשובת ה' בדבר פסח שני (ט', ט-יד)

185 ..... מקומו של דין פסח שני בהקשרו

186 ..... **הענן והחצוצרות (ט', טו - י')**

187 ..... הענן (ט', טו-כג)

190 ..... חוקי החצוצרות (י', א-י')

192 ..... הענן לעומת החצוצרות

193 ..... **החלק השני: מפלות (י', יא-י"ט)**

194 ..... **מסיני לפארן (י', יא - י"ב, טז)**

195 ..... **הנסיעה מסיני (י', יא-לו)**

196 ..... היציאה למסע (י', יא-כח)

197 ..... בקשת משה מחובב (י', כט-לב)

198 ..... המשך תיאור הנסיעה מסיני (י', לג-לו)

201 ..... **החטאים בתבערה ובקברות התאוה (י"א, א-לה)**

202 ..... החטא בתבערה (י"א, א-ג)

204 ..... החטא בקברות התאוה והעברת הרוח לזקנים (י"א, ד-לה)

212 ..... **מרים ואהרן מדברים סרה במשה (י"ב, א-טז)**

215 ..... הסיפור בהקשרו

שלח לך

- 217 ..... פרשת המרגלים (י"ג-י"ד)
- 218 ..... הציווי לשלוח מרגלים, מינוים והגדרת שליחותם (י"ג, א-כ)
- הריגול, הדיווח של המרגלים, תגובות העם ותגובות כלב ויהושע
- 220 ..... (י"ג, כא - י"ד, י)
- 226 ..... התגובות של ה' לחטא, ועונש המרגלים ומפלת המעפילים (י"ד, יא-מה)
- 229 ..... כפילויות בסיפור ומשמעותן
- 233 ..... סיפור המרגלים בהקשרו

234 חוקים: מנחה ונסך, חלה, חטאת, מזיד, מקושש עצים וציצית (ט"ו) ...

- 235 ..... מנחה ונסך (ט"ו, א-טז)
- 237 ..... תרומת חלה (ט"ו, יז-כא)
- 239 ..... דינו של חוטא בשוגג, חוטא במזיד, ודין מקושש (ט"ו, כב-לו)
- 244 ..... ציצית (ט"ו, לז-מא)
- 245 ..... סיכום: סיפור חטא המרגלים והחוקים שנספחו אליו

קרח

- 248 ..... סיפור קורח (ט"ז-י"ז)
- 250 ..... המרד (ט"ז, א-ג)
- 253 ..... דין ודברים של משה עם המורדים (ט"ז, ד-יז)
- בליעת דתן ואבירים באדמה ושרפת מקטירי הקטורת, והמחתות
- 258 ..... (ט"ז, יח - י"ז, ה)
- 271 ..... זמן המרד והקשרו
- 272 ..... דברי סיום

273 חוקים בעקבות פרשת קורח (י"ח-י"ט)

- 274 ..... חוק השמירה של הכוהנים והלוויים (י"ח, א-ז)
- 277 ..... מתנות כהונה (י"ח, ח-כ)
- חובת ישראל לתת מעשר ללוי (י"ח, כא-כד),
- 282 ..... וחובת הלוי לתת מעשר לכוהן (י"ח, כה-לב)

חקת

- 286 ..... פרה אדומה (י"ט, א-כב)
296 ..... סיכום החוקים הבאים בעקבות סיפור קורח (י"ח-י"ט)

297 ..... החלק השלישי: שנת הארבעים, בדרך לארץ (כ', א - ל"ו, יג)

300 ..... מי מריבה (כ', א-יג)

- 301 ..... מות מרים וחטא ישראל במי מריבה (כ', א-ו)
302 ..... חטא משה ואהרן ועונשם (כ', ז-יג)
303 ..... מה חטאם של משה ואהרן?
306 ..... היחס בין סיפור מי מריבה לסיפור מסה ומריבה בשמות (י"ז, א-ז)

310 ..... מקדש לערבות מואב (כ', יד - כ"א, א)

- 310 ..... הניסיון של ישראל לעבור דרך ארץ אדום (כ', יד-כא)
314 ..... מות אהרן ומינוי אלעזר במקומו (כ', כב-כט)
317 ..... המלחמה עם ערד (כ"א, א-ג)
320 ..... תלונות העם, ונחש הנחושת (כ"א, ד-ט)
323 ..... מסעות העם (כ"א, י-כ)
327 ..... המלחמות בסיחון ובעוג (כ"א, כא - כ"ב, א)
334 ..... משה בשנת הארבעים, דברי סיכום

בלק

337 ..... סיפור בלעם (כ"ב, ב - כ"ד, כה)

- 337 ..... משמעות הסיפור
338 ..... מבנה הסיפור
339 ..... החשש של מואב מישראל והבאת בלעם לקלל את ישראל (כ"ב, א-לה)
ניסיונות בלק להביא את בלעם לקלל את ישראל ונאומי בלעם
345 ..... (כ"ב, לו - כ"ד, כה)
346 ..... המבנה של סיפור נאומי בלעם, התפתחותו ומשמעותו

פינחס

- 380 ..... חטא ישראל בשיטים (כ"ה, א-יה)
- 383 ..... משמעות הסיפור בהקשרו
סיכום אינטראקציות עם העמים: סיחון ועוג, בלק ובלעם, בנות מואב ומדיין
- 386 ..... (כ"א-כ"ה)
- 388 ..... לקראת הכניסה לארץ (כ"ו-ל"ו)

המפקד של באי הארץ בערבות מואב ודיני ירושת הארץ

- 392 ..... (כ"ו, א - כ"ז, יא)
- 398 ..... צו חלוקת הארץ (כ"ו, נב-נו)
- 399 ..... מפקד שבט לוי (כ"ו, נז-סב)
- 401 ..... סיכום המפקד (כ"ו, סג-סה)
- 402 ..... תלונת בנות צלופחד על ירושת אביהן (כ"ז, א-יא)
- 405 ..... העברת ההנהגה ממשה ליהושע (כ"ז, יב-כג)
- 411 ..... קורבנות הציבור במעגל השנה (כ"ח, א - ל', א)
- 413 ..... תוכנה של הפרשה בהשוואה לפרשת המועדות בוויקרא כ"ג
- 414 ..... הפרשה בהקשרה
- 417 ..... פירוט הקורבנות ודיניהם

מטות

- 425 ..... דיני הפרת נדר ושבועה (ל', ב-יז)
- 426 ..... הפרשה בהקשרה
- 427 ..... פרטי החוקים
- 430 ..... המלחמה במדיין (ל"א, א-נד)
- 432 ..... הסיפור בהקשרו, חלקיו ותוכנו
ציווי ה' להילחם במדיין, התארגנות למלחמה, המלחמה והניצחון
- 432 ..... (ל"א, א-יב)

- גערת משה שהעם החיה את הנשים, והציווי להרוג את הנשים והטף
 435 ..... (ל"א, יג-כ) ולהיטהר
 ציווי אלעזר על כל הורג נפש במלחמה להיטהר, לטהר את הבגדים
 435 ..... (ל"א, כא-כד) והכלים
 ציווי ה' לחלק את השלל בין הלוחמים לבין כל העדה והמכס הניתן
 436 ..... (ל"א, כה-מז) ללוויים ולכוהנים
 437 ..... (ל"א, מח-נד) קורבן שרי הצבא

התנחלות שני השבטים וחצי השבט בעבר הירדן המזרחי

- 439 ..... (ל"ב, א-מב) הקדמה
 441 ..... תחילת הסיפור (ל"ב, א)
 443 ..... בקשת השבטים ממשה שינחילם בעבר המזרחי של הירדן (ל"ב, ב-ה)
 443 ..... תוכחה של משה לשבטים שבבקשתם הם גורמים לעם רפיון
 444 ..... מלעבור את הירדן (ל"ב, ו-טו)
 445 ..... תשובת השבטים (ל"ב, טז-יט)
 446 ..... משה מקבל את הצעת השבטים, ומציע להם הסכם (ל"ב, כ-כד)
 446 ..... השבטים מקבלים את ההסכם המוצע על ידי משה (ל"ב, כה-כז)
 447 ..... משה מעביר את פרטי ההסכם לעם (ל"ב, כח-ל)
 448 ..... קבלת השבטים את ההסכם במעמד העם (ל"ב, לא-לב)
 משה נותן לשני השבטים וחצי השבט את שטחי סיחון ועוג,
 449 ..... בניית השטח ותפיסתו על ידי השבטים (ל"ב, לג-מב)
 449 ..... סיכום ומסקנות: משמעות הסיפור ומקומו

מסעי

- 451 ..... מסעות בני ישראל במדבר (ל"ג, א-מט)
 454 ..... מטרתה של רשימת המסעות
 456 ..... מהלך המסע
 459 ..... הציווי על ירושת הארץ והכרתת תושביה (ל"ג, נ-נו)

462	.....	חלוקת הארץ (ל"ד-ל"ו)
463	.....	גבולות הארץ הנחלקת בין השבטים (ל"ד, א-טו)
468	.....	מנחילי הארץ (ל"ד, טז-כט)
470	.....	ערי הלוויים (ל"ה, א-ח)
473	.....	ערי מקלט (ל"ה, ט-לד)
479	.....	תלונת בני גלעד על ירושת בנות צלופחד (ל"ו, א-יב)
482	.....	חתימה (ל"ו, יג)
485	.....	הערות
495	.....	ביבליוגרפיה

מבוא

מבוא

המסגרת הכרונולוגית של הספר

ספר במדבר מספר על קורות העם במדבר, החל מהחודש השני של השנה השנייה לצאתם ממצרים בהיותם חונים במדבר סיני (א', א), עד הגיעם לערבות מואב בשנת הארבעים לפני הכניסה לארץ (כ"ב, א). זוהי תקופה של שלושים ותשע שנה. אך הספר מתרכז בשתי תקופות קצרות: בשנה השנייה של העם במדבר, ובשנת הארבעים. פרקים א'–ט"ו מתפרסים על תקופה של מספר חודשים בלבד בתחילת השנה השנייה, ואילו מפרק כ' ועד סוף הספר, מתוארות התרחשויות בשנת הארבעים. בתווך מסופר רק על סיפור המרד של קורח ועדתו (ט"ז–י"ז). על כל תקופת הנדודים, בין השנה השנייה לכין תחילת שנת הארבעים במדבר, אין אנו יודעים כמעט דבר.

הספר בהקשרו

ספר במדבר הוא המשכו של ספר שמות מבחינת העלילה. ביניהם נמצא ספר ויקרא המכיל חוקים שנמסרו למשה בסיני לאחר בניית המשכן (ויקרא א', א; ז', לח; כ"ה, א; כ"ז, לד). ספר שמות מסתיים עם הקמת המשכן בחודש הראשון בשנה השנית. ספר במדבר מתחיל חודש לאחר הקמת המשכן, ומתאר את סידור המחנה סביב המשכן, וממשיך בכך את נושא בניית המשכן בספר שמות. שמות מסתיים בכיסוי הענן את המשכן בסיום בנייתו (מ', לד), ואירוע זה שב ונזכר במדבר ט', טו: "וּבַיּוֹם הַהוּא אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הָעֲנַן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמִרְאֵה אֵשׁ עַד בֹּקֵר". בסוף שמות נאמר בקצרה שהיעלות הענן מעל המשכן הוא סימן לבני ישראל לנסוע (מ', לו–לח), והדבר חוזר בפירוט במדבר ט', טו–כג.

סופו של ספר במדבר עוסק בהכנות האחרונות לקראת כניסת העם לארץ וירושתה במלחמה מידי הכנענים, בעת חניית העם בערבות מואב (כ"ב, א). הספר הבא בתורה, ספר דברים, פותח בנאומו משה לקראת כניסתם לארץ, שנישאו באותו מקום (א', ה). בסופו של ספר דברים הם עדיין במקום זה, בסוף תקופת ימי משה, ובהכנה לכניסה לארץ (ל"ב, מט; ל"ד, א, ה–ח).

התוכנית שבספר במדבר – להיכנס לארץ, לכבוש אותה ולהתנחל בה לאחר המסע במדבר – מתממשת בספר יהושע. הציווי לכבוש את הארץ ולהכרית את יושביה (ל"ג, נב–נג), מיושם ביהושע ו'–י"ב. הציווי לחלק את הארץ בין השבטים (ל"ג, נג – ל"ד, יד), מתממש ביהושע י"ג–י"ט. ההוראה לייעד ערים ללוויים (ל"ה, א–ח), מקוימת ביהושע כ"א, א–מ. ה' מצווה לייעד ערי מקלט (ל"ה, ט–לד), ושוב הוא מצווה זאת גם את יהושע, ויהושע מצווה את העם, והעם מקיים (יהושע כ"א, א–ט). בתגובה לתלונתן של בנות צלופחד, ה' מצווה שהן תקבלנה נחלה (כ"ז, א–יא), ובעת חלוקת הארץ מבקשות בנות צלופחד לממש את הבטחת

משה, וכך נעשה (יהושע י"ז, ד-ו). שניים וחצי השבטים ביקשו לקבל את נחלתם בעבר הירדן המזרחי, ומשה הסכים בתנאי שילכו חלוצים לפני ישראל למלחמה (במדבר ל"ב). יהושע דורש מהם שימלאו את התחייבותם למשה, והוא מצידו מתחייב למלא את התחייבות משה לתת להם את הנחלה בעבר הירדן (יהושע א', יב-טו). הם נענים לדרישתו (א', טז-יח), והוא עומד בהתחייבות ומשחרר אותם לעבר הירדן המזרחי בתום הכיבוש (כ"ב, א-ה). היותם של שבטים אלה בארץ נפרדת משאר השבטים הייתה סיבת חששו של משה שירפו את לב העם (במדבר ל"ב, ו-טו), והיותם בארץ נפרדת היא הסיבה שהעם חשד בהם שהם חטאו כשבנו את המזבח (יהושע כ"ב, יג-כ). לאחר הסבר השבטים למשה שכוונתם טובה, יושרו ההדורים (במדבר ל"ב, טז-לב), ולאחר שהשבטים מסבירים לעם שכוונתם אינה לחטוא בבניית המזבח, שוב מיושרים ההדורים (יהושע כ"ב, כא-לד). אכן ברור כי ספר יהושע מתכתב עם הנאמר במדבר, והוא מממש את התוכניות שעלו בו.

חלקי הספר, מבנהו, ומשמעותו

כאמור, תחילתו של ספר במדבר, העוסק בקביעת סדר המחנה סביב המשכן ובנשיאתו של המשכן על ידי הלויים, בחנוכת המזבח ובסדרי הנסיעה, היא המשך ישיר של פרקי המשכן בספר שמות, וחלק מהותי מעניינם. המשכו של הספר עוסק במסע במדבר, ובהכנות לכניסה לארץ. מדוע אם כן התוכן של תחילת הספר כלול בספר במדבר ואינו חלק מספר שמות? שאלה מהותית זו קשורה בשאלת המבנה של הספר, ובשאלה כיצד כל יחידותיו מתאחדות למשמעות כוללת אחת. שאלה זו קשורה להבחנה שעל אף שיש עלילה מתמשכת אחת מבראשית עד יהושע, החלוקה בין הספרים היא חלוקה מהותית; לכל ספר מאפיינים משלו, ומסרים ייחודיים. מה אפוא טיבו של ספר במדבר? מהם העקרונות שעל פיהם נבחר מה יסופר בספר זה? מתוך מה שפָּלול בספר ודרך סידור הסיפורים והחוקים – מה ניתן ללמוד על מטרתו של הספר?

חלוקת הספר לחלקים תסייע להבהיר את טיב הארגון של חלקי הספר והיחסים ביניהם, ותקרב אותנו להבנת משמעותו. מבין האפשרויות השונות, הדרך המובהקת ביותר לחלק את הספר היא על פי תאריכים. מלבד התאריך של חג הפסח (ט', א) שאינו מהותי מבחינת המבנה של הספר, יש בספר שלושה תאריכים בלבד, ועל פיהם נחלק הספר לשלושה חלקים, שכל אחד מהם פותח בתאריך:

א', א – י' – י – אחד בחודש השני בשנה השנייה: ההכנות לקראת הכניסה לארץ.
 י', יא – י"ט, כב – עשרים בחודש השני בשנה השנייה: תחילת המסע לארץ, החטאים בתבערה ובקברות התאוה, כישלון העם בחטא המרגלים, מרד קורח, ושהייה במדבר למשך דור.

כ', א – ל"ו, יג – האחד בחודש הראשון, כנראה בשנת הארבעים: חידוש המסע, התמודדויות והצלחות בדרך עד הכניסה לארץ, והכנת העם לכיבושה ולחלוקתה.

חלוקה זו נתמכת ביסודות תוכניים נוספים. מיד לאחר תחילת המסע בשנה השנייה (י', יא) מסופר על תלונות העם בתבערה ובקברות התאוה, ועל רצונם לאכול בשר (י"א). הסיפור מלווה בתיאור קשיי ההנהגה של משה. מיד לאחר סיפור זה מסופר על דיבורם של מרים ואהרן במשה ועל עונשה של מרים (י"ב). לאחר מכן נאמר שמשה שולח מרגלים מפארן/קדש לרגל את הארץ (י"ג, א [כו]). במפתיע, רצף דומה חוזר בתחילת המסע השני לארץ בשנת הארבעים בפרק כ'. מיד עם תחילת המסע (כ', א), מתלונן העם על מחסור במים, ותוך כך הנהגתו של משה עומדת במבחן (כ', א-יב). אך בעוד שבשנה השנייה משה קיבל סיוע להנהגתו, בשנת הארבעים הוא חוטא ומתבשר על הפסקת הנהגתו. במקביל לחטא מרים בדיבור רע במשה בשנה השנייה, בשנת הארבעים מסופר על מותה של מרים (כ', א). מיד לאחר אירועים אלה, במקביל לשליחת המרגלים מקדש לכנען, שולח משה מלאכים מקדש להידיין עם מלך אדום לעבור בגבולו (כ', יד). אם כן, תיאורי תחילת המסע לעבר כנען בשנה השנייה ובשנת הארבעים אנלוגיים זה לזה. על המשמעות של האנלוגיה הזו נעמוד להלן בפירוש. חשוב לענייננו כאן הוא לראות שעצם האנלוגיה מחזקת את החלוקה המוצעת, ומעמידה את התחלת המסע לעבר כנען בשנה השנייה בניגוד לתחילת המסע המחודש לעבר כנען בשנת הארבעים.

שלושת החלקים של הספר משקפים שלושה שלבים נבדלים. תוכנו העיקרי של החלק הראשון הוא ההכנה של העם לקראת המסע במדבר לעבר הארץ; בשלב זה העם נמצא בסיני. לקראת המסע לשם המלחמה על הארץ נספר העם, ונקבע מבנה המחנה שבתוכו המשכן, וסביבו הכוהנים ומשה והלוויים למשפחותם, ומסביב שבטי ישראל בארבע רוחות לפי סדר קבוע הן במנוחה הן במסע. שבט לוי מחליף את הבכורות ומתקדש, וניתנים לכל משפחה תפקידים בנשיאת המשכן בעת המסע, ויחד עם זאת נספרים גם הלוויים לצבא עבודת המשכן (ג'-ד'; ז'). את המשכן נושאים בעגלות שתרמו הנשיאים (ח', ב-ט). בהיות חלק זה המשכה של בניית המשכן בשמות, מפורטת חנוכת המזבח על ידי הנשיאים (ח', א, י-פט). לקראת הנסיעה נמסרות לעם הוראות הנסיעה והחנייה על פי הענן והחצוצרות (ט, טו - י', י). עתה מוכן העם לנסיעה מסיני לעבר קדש.

החלק השני מתחיל בנסיעת העם מסיני לקדש במטרה להיכנס לארץ. חלק זה רווי בתלונות ובחטאים של ישראל: תלונת העם בתבערה, ובכי העם על תאוותם לאכול בשר במקום את המן (י"א). הנפילה הגדולה היא חטאו של העם בסיפור המרגלים, שבו נחשף חוסר אמונה שה' ינצח במלחמותיהם, ואף מאיסתם בארץ. עונשם הוא שדור היוצאים ממצרים לא ייכנס לארץ. התוכנית המקורית השתבשה, דור היוצאים ימות במדבר, ורק בדור הבא תתממש התוכנית להיכנס לארץ המובטחת, בחלוף ארבעים שנה (י"ג-י"ד). חלק זה מתאר את הכישלון של העם להיכנס לארץ, בשל חטא העם, והוא נקודת המפנה של הספר.

בחלק השלישי מתחדש המסע בתחילת שנת הארבעים, ומדובר, כנראה, בדור החדש שייכנס לארץ. חלק זה מתאר את הנסיעה מקדש לערבות מואב, התחנה האחרונה לפני הכניסה לארץ. אולם במפתיע, המסע של הדור השני רצוף קשיים וכישלונות. בתחילת המסע מתה מרים, אחות משה. כמו הדור הראשון, גם הדור השני חוטא בתלונות על ה' על מחסור במים

(כ', ב-ג), וכנגד משה על שלא הביא אל הארץ הטובה (כ', ד-ה). בגלל חטאי העם, נכשלים גם משה ואהרן במי מריבה, ועונשם הוא שלא ייכנסו לארץ (כ', יב-יג). למרות מאמצי השכנוע של משה, אדום אינו מאפשר לישראל לעבור בגבולו, ולאחר איום של מלך אדום הוא נאלץ לסבוב ארץ זו (כ', יד-כא). כישלוננו של משה נפתח בשליחת מלאכים לאדום, כישלון המזכיר את המפלה בשליחת המרגלים לרגל את הארץ בשנה השנייה. עוד מסופר במסע שסביב אדום בשנת הארבעים, על תלונות העם בדרך, על מחסור במים, על לחם קלוקל, ועל מגפת הנחשים (כ"א, ד-ו). בעת הזאת מסופר על מות אהרן (כ', כב-כט), ועל מינוי יהושע במקום משה (כ"ז, יב-כג). חטא העם כבעל פעור מדגים בצורה החמורה ביותר שגם הדור השני חטא (כ"ה). ניכר כי הכוונה ברצף סיפורי זה להראות שגם המסע של הדור השני בשנת הארבעים היה רצוף בחטאים ובקשיים, אך הפעם צלח העם את הדרך. הדור הראשון לא נכנס לארץ בשל הכישלון להתמודד עם הקשיים, ואילו הדור השני הצליח למרות הקשיים.

כמו שהחלק הראשון הוא הכנה של העם לקראת המסע, בחלק השלישי כלולה הכנה של העם לקראת הכניסה לארץ. הכנה זו כוללת הוראות למי לחלק את הארץ לנחלות ואיך לחלקה (כ"ו, א – כ"ז, יא; ל"ב; ל"ה; ל"ו); מינוי יהושע למנהיג במקום משה (כ"ז, יב-כג); ציווי ה' להוריש את הארץ ולהשמיד מתוכה את העבודה הזרה (ל"ג, נ-נו). סיפור המלחמה במדיין מכין את העם להתייחסות נכונה למלחמות (ל"ב). בסיפור זה לומד העם שהמלחמה היא לאומית ואלוהית, ובהתאם נגזרות מכך הלכות על חלוקת שלל בין הלוחמים לבין מי שלא נלחם ולבין משרתי הקודש, וכן קורבנות לה'. מכיוון שהמלחמה היא מלחמת קודש, ישנן הלכות מפורטות על טומאה וטהרה – טומאת מת וטומאת כלים שנלקחו בשלל. סיפור בלק ובלעם מדגים כיצד ה' שמר על ישראל וסיכל את כוונותיהם הרעות. בעיקר למד העם בדרך קשה מאוד, על ההתמודדות עם הפיתוי שיש בהתערבות בבנות מדיין ומואב, ושהתערבות זו מביאה לעבוד את עבודת הבעל, שהיא העבודה הזרה הראשית של הכנענים בארץ. בעימות הראשון נכשל העם, ועל בשרו למד להיזהר מנפילות כאלה כשייכנס לארץ. חלק זה מכין אפוא את העם להתמודדות עם האוכלוסייה האלילית בארץ, מכין אותו להתייחסות נכונה למלחמה, ועורך לו הוראות מפורטות כיצד לחלק את הארץ.

המסר הכללי של מבנה הספר הוא שה' מצוי בקרב העם באמצעות משכנו. אולם כאשר העם חוטא, הוא נענש, אף שה' בקרבו, ובעצם משום שה' בקרבו. ולמרות התוכנית להיכנס לארץ, שהיא מימוש הבטחות ה' לאבות, הכניסה לארץ מתעכבת עד להענשת דור החוטאים. ורק כאשר קם דור חדש, ימשיך המסע עד להגיעו אל סף הארץ המובטחת בערבות מואב, אף שגם הוא חטא וחווה כישלונות.

עיון מעמיק חושף משמעות מורכבת יותר. לקראת הנסיעה, סידור המחנה וחלוקת תפקידי הנושאים בקודש בחלק הראשון של הספר (א'-ד'), מעצבים את המדרג בין המעמדות: כלל העם, הלוויים והכוהנים. חשיבות עבודת הקודש היא המבדילה את העם משבט לוי, וגם מבדילה בין המשפחות השונות של בני לוי, ובינם לבין הכוהנים. לצד הצגת המדרג בפרקים אלה, התורה ביקשה גם להגביל מדרג זה, או להראות כיצד הוא משרת את טובת העם,

ולעיתים אף להציג לו מדרג מנוגד. כך למשל בחמשת החוקים בפרקים ה'-ו', הבאים לאחר פרשת סידור המחנה ועבודות הלוויים בפרקים א'-ד', בא חוק אשם מעילות המראה כיצד נכנס כוהן לנעליו של נגזל כדי להביא כפרה למועל (ה', ה-ח). גם בפרשת סוטה, באמצעות הכוהן הסוטה נענשת אם חטאה, או חוזרת ללא פגע לביתה (ה', יא-לא). ברכת כוהנים היא דוגמה מובהקת ליתרון שיש לעם בזכות היות כוהן ה' בקרבם (ו', כב-כז). לעומת אלה, חוק הנזיר מציג עיקרון של "שבירת" המדרג, ועל פיו כל אדם, איש או אישה, יכול להתקדש ולהירמות לכוהן. בכך באופן מובהק עולה יסוד הממתן את המדרג הקבוע (ו', א-כא). מיתון מפתיע למדרג הקבוע הוא פרשת חנוכת המזבח (ז'). המצופה הוא לכאורה שהכוהנים יהיו במרכזה של חנוכת המזבח. אך במקום זאת, הנשיאים של כל השבטים מביאים את הקורבנות שבכל יום, ושוב נמצא איזון למול מעמד הכוהנים. משמעותי מאוד הדבר, שהנשיאים הם גם אלה שתורמים את העגלות ואת השוורים לנשיאת המשכן. בכך נוצר איזון משמעותי בין הלוויים השומרים על המשכן ונושאים אותו, ובין הנשיאים, נציגי העם, שתורמים את העגלות שבהן יישאו הלוויים את המשכן. איזון מעניין נוסף בין העם לבין הלוויים עולה בפרשת הקדשת הלוויים (ח', ה-כב). הלוויים מקודשים על ידי הכוהנים כשליחי ה' לעבוד במשכן, אולם בנוסף לזה הלוויים מקודשים על ידי העם להיות נציגיהם לעבוד בבית ה' עבורם. בכך יש איזון מסוים למול מעמד הלוויים. מצד אחד ה' ממנה אותם, כי הם שליחי לעבוד במקדשו, ומצד שני העם ממנה אותם כי הם שלוחיהם לעבוד עבורם כנציגיהם בעבודות ה' שלהם. לא בכדי לקראת סופו של חלק זה יעלה נושא הפסח, המבליט את יחסי הקרבה של העם בכללו אל ה' (ט', א-יד). בסיפור זה עולה תחושת הקיפוח של אלה שלא יכלו להשתתף בברית הפסח עם ה', ובתגובה ה' הורה באופן תקדימי שיהיה פסח שני, שבו הם יוכלו להשתתף ולהרגיש חלק מעם ה'. הסיפור הזה מדגים את הקשר של העם בכללו אל ה', ולא באמצעות הלוויים או הכוהנים.

התורה מציגה מדרג נוקשה, ועם זאת, היא גם מפתיעה במקומות מסוימים שבהם המדרג אינו קיצוני, ומעמדות אחרים בלתי צפויים, אומנם אינם נוגסים במעמד הכוהנים והלוויים, אבל מכל מקום הם עומדים בצורה בולטת מולם. נראה לי שהמטרה בהצגה זו מכוונת להדגיש, שמשום שה' שוכן בקרב ישראל, הדבר מחייב כינונו של מדרג ביחס לקרבה אל הקודש. אבל כדי שיהיה ברור שרק ה' נשגב לכדו מעל כל יצור, התורה מבקשת לומר שהמדרג הוא יחסי, יש בו נזילות. אין פלא אפוא שהחלק הראשון של הספר נחתם בהובלת העם על ידי הענן על פי ה' (ט', טו-כג).

נושא המעמדות בעם, שעלה בחלק הראשון, עולה גם בחלקו השני של הספר, אך הפעם מעמדו של משה נמצא במרכז. חלק זה מכיל ערעורים על מעמדו של משה מצד גורמים שונים בעם, אך מנגד מעמדו מתחזק שוב ושוב מאת ה'. משה עצמו מתלונן על תפקידו בסיפור תבערה (י"א, יד-טו), ואז ה' מייחד שבעים זקנים שיישאו יחד עימו את משא העם (י"א, טז-יז). בעקבות זאת, מרים ואהרן מדברים במשה, וה' מחזק את ייחודו כנביא, וכמי שקשור לה' באופן מיוחד (י"ב). סיפור קורח הוא ערעור על מעמדו של אהרן ככוהן, ושל משה כמנהיג (ט"ז, ג,

יב-יד). הסיפור מסתיים בְּמוֹת הַמּוֹרְדִים, ובחזיון מעמד אהרן הכהן, וחזיון מעמדו של משה כמנהיג העם. כמו בחלק הראשון, שוב בחלק השני עולה שאלת המדרג, והפעם ביחס לאהרן ולמשה. כאמור, משה ואהרן מקבלים תמיכה גורפת מאת ה' כנגד הערעורים השונים בחלק זה. כפי שנראה בהמשך, בנקודה זו יחול שינוי מהותי בחלק השלישי.

החלק השלישי המתאר את המסע ואת ההכנה לכניסה לארץ מתרכז תוך כדי זה גם במעמדו של משה. קיים מתח בין היחס למעמדו של משה בחלק השני למעמדו בחלק השלישי. לעומת שלושת הסיפורים בחלק השני, שבהם חזיק ה' את מעמדו הייחודי והבלעדי של משה כנגד כל הערעורים, החלק השלישי מציג תמונה הפוכה. בחלק זה מוצג משה כמי שחטא, ואינו מצליח במשימותיו, ואף נכשל בחלקו. זאת במגמה להראות שהעם יכול להמשיך את המסע לארץ בלעדיו. החלק השלישי נפתח בחטאם של משה ואהרן, ובעונשם שלא יוכלו להוביל את העם בכניסה לארץ. אחר כך מסופר על חוסר ההצלחה של משה במשא ומתן עם אדום לעבור בגבולו, ובעקבות זאת נאלץ העם להקיף את ארץ אדום. במלחמה בערד משה לא מעורב, גם בנדר העם וגם בניצחון על ערד. ההתערבות של משה במכת הנחשים היא קטנה, וכמו כן מקומו של משה בכיבוש עבר הירדן המזרחי הוצנע, אף שבוודאי היה לו מקום מרכזי. חוסר ההצלחה של בלעם לקלל את ישראל הוא משום שה' הגן עליהם, ומשה אינו מוזכר כלל. בחטא בעל פעור, משה אינו מצליח להשיב את חרון אפו של ה' בדרך שאמר לו ה', ובמקום זאת פינחס הוא זה שהצליח לעשות זאת. ניכר כי ברצף הסיפורי הזה ביקשה התורה להיפרד ממשה, מבלי להשאיר תחושת חסר גדול בעם, ולהראות לעם את יכולתו להתנהל מבלעדי משה. על רקע מותו של אהרן, ותהליך הפרדה ממשה, לומד העם לסמוך על אלעזר ועל פינחס, וכן על יהושע מחליפו של משה. אם כן בחלק השני ביקשה התורה להאדיר את משה ולהציג את ייחודו הבלעדי, ומאידך גיסא היא מבקשת להמעיט את התלות של העם במשה בחלק השלישי, ומלמדת שניתן להמשיך במסע בלעדיו. נדמה לי שהכוונה בכך היא להראות שהתלות הבלעדית של העם היא בה' לבדו. ואף שמשה היה יוצא דופן במנהיגותו, וחד פעמי ביחס ה' אליו, אף הוא בן אנוש, והקשר של העם עם ה' ימשיך גם אחריו, זאת לאחר הכנה של העם בחלק זה, והכנה של משה בספר דברים.

נמצא אפוא, שבטרם ייכנס העם לארץ, נעשות הבחנות המגדירות קבוצות שונות בחברה, ונקבעים המדרג והיחסים שביניהן, ובראש העם מצוי המעמד הבלתי מעורער של משה ואהרן, כפי שחווה העם בצורה ממשית. ועם זאת, לאחר מכן, חווה העם את התהליך של הפרדה ממשה ואהרן, ואת החלפתם ערב הכניסה לארץ. נראה כי השהות של ישראל במדבר, בטרם הוא נכנס לארץ המובטחת, מעוררת שאלות והגדרות של זהות ומעמד. ספר במדבר מתאר את הארגון של המחנה לקראת הכניסה לארץ, ובתוך כך הוא מגדיר את התפקיד הייחודי של הכהנים ושל המשפחות השונות של לוי, והיחס של העם אליהם. היחסים המדרגיים מורכבים, ודומה שהספר מבקש להדגיש מצד אחד את המדרג, אך גם לטשטש אותו בדרכים שונות, כדי לשקף את הרעיון שה' לבדו נישא ומוביל את העם. משמעות דומה עולה ביחס למשה. מצד אחד מודגש עד כמה ייחודי ובלעדי משה בקשר שלו עם ה', וה' לא מאפשר למעמדו

להתערער. ועם זאת, בחלקו האחרון של הספר יש טשטוש גם במעמד משה, מתוך כוונה להכין את העם לחיים ללא משה. גם עיקרון זה של היפוך במעמדו של משה נועד לשקף את הרעיון שה' הוא המנהיג הבלעדי של העם.

בחלק האחרון של הספר יש הכנה לקראת הבאות, שוב בדרך של הצגה דיאלקטית של העתיד להתרחש. סיפור בלעם ובלק מלמד על השמירה האלוהית את עמו, אך מיד אחריו סיפור בעל פעור המלמד שהדרך לכישלון נתונה דווקא בידי ישראל, אם יחטאו. סיפור בעל פעור הוא אזהרה חמורה מפני הצפוי ומפני הסכנה שבהתערבות ובנישואים עם בנות זרות, ואימוץ עבודתן הזרה. הציווי להילחם באויבים מתרסן באמצעות הגבלות של חוקים שונים של טומאה וטהרה, וציוויים מפורטים כיצד לחלק שלל. גם דיני ירושת הארץ ושאלת הזכאות לה, מקבלים תיקונים לאור בעיות שמתעוררות. רק לאחר כל זאת ניתן להיכנס לארץ.

היחסים בין החוקים לבין הסיפור ומשמעותם

בספרים שמות ודברים החוקים מרוכזים בקובץ אחד (שמות כ"א-כ"ג; דברים י"ב, א - כ"ו, טו). לעומת זאת, ספר במדבר מתייחד בכך שחוקים מפוזרים לכל אורכו של הספר, ומופיעים לרוב לסירוגין: סיפורת או רשימות לצד חוקים. לאחר תיאור המחנה בפרקים א'-ד', באים בפרקים ה'-ו' חמישה חוקים: דיני שילוח צרוע, מעילה, סוטה, נזיר, וברכת כוהנים. דין סידור המנורה על ידי אהרן בח', א-ג, בא לאחר קורבנות הנשיאים בפרק ז'. דין פסח שני בא לאחר סיפור מעשה של אנשים שלא קיימו את הפסח בזמנו לאונסם, ט', א-יד. לאחר סיפור המרגלים (י"ג-י"ד), בא קובץ חוקים על חובת הבאת מנחות ונסכים עם הקורבנות, דין הפרשת חלה, דינם של חוטא במזיד לעומת שוגג והדגמתו בסיפור המקושש, ודין חובת ציצית (ט"ו). לאחר סיפור מרד קורח ועדתו (ט"ז-י"ז), בא קובץ חוקים הכולל הגדרת חובות וזכויות של הכוהנים והלוויים, ודין פרה אדומה (י"ח-י"ט). בקשת צלפחד לקבל נחלה (כ"ז, א-ה) נענית בחיוב על ידי ה', ויחד עם זאת נמסרים דיני ירושה במקרה שאין לאדם בנים (כ"ז, ו-יא). לאחר סיפור מינוי יהושע (כ"ז, יב-כג), באה פרשת קורבנות במעגל מועדי השנה, ודיני הפרת נדרים ושבועות של נשים (כ"ח - ל', א; ל', ב-יז). בעקבות המלחמה במדיין (ל"א, א-טז), ה' מצווה להשלים את פעולת ההריגה; וכן על טיהור הלוחמים מטומאת מת, טיהור הכלים, ודינים שונים הקשורים בחלוקת השלל (ל"א, יז-נד). לאחר רשימת המסעות במדבר (ל"ג, א-מט), באים ציווי ה' להוריש את תושבי כנען (ל"ג, נ-נו), לחלק את הארץ לגבולותיה (ל"ד, א-טו), מי יחלקה (טז-כט), לתת ללוויים ערים לשבת (ל"ה, א-ח), ולהקצות ערי מקלט, בצירוף חוקים הנוגעים לכך (ל"ה, ט-לד). תלונת בני יוסף שירושת בנות צלפחד תביא לגריעה משטחם, נענית בתשובת ה', ובחוק שנשים יורשות חייבות להינשא בתוך השבט, ושנחלה לא תעבור משבט לשבט (ל"ו).

חלק מהחוקים הם תוצאה ישירה של הסיפור שסופר. אולם במקרים רבים התפרסות החוקים נראית תחילה כמחוסרת סדר. במיוחד הדברים אמורים ביחס לקובצי החוקים בפרקים: ה'-ו'; ט"ו, י"ח-י"ט. האם ניתן לעמוד על טבעו המיוחד של מבנה זה של הספר?

נראה כי השילוב הייחודי בין הסיפורים והרשימות לבין החוקים בספר מדגים את התפיסה שהסיפורים אינם סיפורי עבר בלבד, אלא יש להם יישומים תמידיים ונגזרות לעתיד ולכל הדורות. השילוב הזה מראה כיצד החוקים הם חלק אינטגרלי של החיים עצמם.* יתר על כן, עיון מדויק ופרטני ביחידות השונות ילמד על מבנה עומק ביחס בין הסיפורים לבין החוקים. דיון שיטתי ומעמיק נערוך במקומות המתאימים בתוך הפירוש, וכאן נוכל רק להדגים את הרעיון הכללי. מבנה העומק שחוזר בין הסיפורים לבין החוקים, משקף מגוון של יחסים ביניהם: לעיתים היחס הוא יחס של חיזוק הרעיון המובע בסיפור על ידי חוק הסמוך לו, ולעיתים הרעיון של הסיפור דווקא יצומצם, ולעיתים אף יתהפך על ידי החוק שבא אחריו, ובכך היחסים בין הסיפורים או הרשימות לבין החוקים באים להביע משמעות דיאלקטית.

אציין כמה דוגמות אשר בכוון לאפיין את סוגי היחסים בין החוקים לבין מה שקדם להם, והדברים להלן לעיתים יחזרו על דברים שהוצגו לעיל בעיסוק במבנה הספר ובמטרתו. נתחיל באפשרות הפשוטה שציניתי, שהחוק הוא תוצאה ישירה של שאלה שעלתה והפתרון לא היה ידוע. דוגמה פשוטה לכך היא הבעיה שמעלות בנות צלופחד שאין להן אחים, ולכן ייגרע שם אביהן אם לא תירשנה אותו (כ"ז, א-ה). במענה לכך ה' מחוקק חוק שכנות יורשות אם אין בנים (כ"ז, ו-יא). כהשלמה לכך במענה לתלונת בני יוסף שבשל ההוראה לבנות צלופחד ייגרע שטח מנחלת השבט, מורה ה' שהן תתחנה עם בני דודיהן, ואז לא תיטוב נחלה משבט לשבט. בדומה לכך חוק פסח שני בא לאחר תלונת אנשים טמאים שלא יכלו לעשות את הפסח בזמנו (ט', א-יד).

לעיתים חוק בא לחזק את הסיפור שלפניו. כך למשל קורח ועדתו ערערו על כהונת אהרן, והחוקים הבאים אחרי הסיפור באים לחזק את מעמד הכוהנים ("ח-י"ט). בווריאציה לכך, החוקים לאחר חטא המרגלים באים לחזק רושם מוטעה שעלול לעלות מהסיפור שלפניו. חטא המרגלים גרר עונש של ה' שכל הדור ימות במדבר, ורק הדור הבא ייכנס לארץ לאחר ארבעים שנה ("ג-י"ד). עונש זה, המשנה את תקוות העם וציפיותיו, עלול לגרור ספק בעצם מימוש ההבטחה להיכנס לארץ, ועל כן מיד לאחר סיפור זה באים חוקים על חיוב להביא מנחות ונסכים ועל הפרשת חלה אשר יתקיימו לאחר הכניסה לארץ (ט"ו, א-כא), וכך החוקים מקרבים את המציאות אשר התרחקה מהעם, ומבטיחים שהנסיעה של העם לארץ המוכתרת תתרחש, אם כי בדור הבא.

יש מקרים שבהם חוק מציג ניגוד לסיפור, או מיישם אותו באופן מורכב. פרקים א'-ד' קובעים מדרג של המחנה, ולפיו השבטים השונים חונים בכיוונים שונים, ויהודה בגלל חשיבותו חונה בצד מזרח. אוהל מועד הוא מרכזו של המחנה, ומחנה לווייה הוא במרכז סביב אוהל מועד. בקרב הלוויים למשפחת קהת הבכורה, אחריה גרשון ואחריה מררי. לפנייהם במעמדם הם הכוהנים היושבים בצד מזרח לאוהל מועד. החוקים בפרקים ד'-ה' מציגים יחסים מורכבים למה שתואר קודם. החוק על שילוח טמאים הוא תוצאה ישירה של מבנה המחנה שבמרכזו

* דה וו, עמ' 29. בווריאציה אחרת ראו ונהם, עמ' 17.

המשכן, ובשל קדושת המחנה טמאים צריכים להישלח מחוצה לו. החוק מאשש את המדרג שעלה קודם לו. בשל המדרג בין הכוהנים לבין העם, הכוהן ממונה על בדיקת אישה סוטה, וניקויה מעוון, או הענשתה. הוא האחראי על התהליך שתוצאתו הוצאת הסוטה מקרב ישראל, אך גם על חזרתה לביתה אם לא חטאה. יש לשים לב שהמדרג אינו פועל למען השכבות הגבוהות בסולם אלא למען השכבות הנמוכות יותר בסולם המעמדי. כך עולה גם בדין אשם גזלות, במקרה שאין נגזל להשיב את הגזלה, התורה מאפשרת לכוהן להיכנס לנעליו של הנגזל כדי לקבל את הפיקדון, וכך לא רובץ החטא על המועל. לנוכח כל אלה, הדין המפתיע ביותר הוא דין נזיר. המדרג בין הכוהנים לבין העם מצטמצם באמצעות מצוות נזיר, המאפשרת לכל אדם להתקדש ולהיות נזיר, ובכך להידמות בכמה עניינים לכוהן, ואפילו לכוהן הגדול. יחס דיאלקטי קיים גם בקביעה שהענן קובע את המסעות והחניות על פי ה' (ט', טו-טז), אך מיד אחר כך מודגשת המרכזיות של הצד האנושי במסעות בהלכות על תקיעת הכוהנים בחצוצרות, כדי לסמן לכל דגל במחנה מתי עליו להתחיל את הליכתו במסע (י', א-י). אם נתקדם לקראת סופו של הספר, המדיינים מחטיאים את ישראל ובשל כך ישראל נענשים, אבל למדיינים מגיע עונש על כך, ועל כן ישראל מצטווים להילחם נגדם. אולם מיד לאחר מכן הם מצטווים בחוקים נוקשים לחלק את השלל בין הלוחמים ובין אלה שלא נלחמו, ובכך הלחימה מתרסנת בחוקים מגבילים לאחריה.

אסתפק בדוגמאות אלה לעת עתה, ודומני שההסברים שהעלינו כאן, ובסעיף הקודם על מבנה הספר ומשמעותו, מספיקים לבסס את הטענה שיש סדר מופתי בספר במדבר, ועליו נעמוד לאורך הפירוש בפירוט. השילוב של החוקים לאורך כל הספר נועד לעצב את משמעותם של הסיפורים או הרשימות שקדמו להם באופן מתוחכם, כהצגת השלכות ותוצאות, כסייג או אף כניגוד, על מנת להציע אמת מורכבת שרק תתבהר באמצעות שילוב סיפור וחוק.

שיטת הפירוש

במדרשים המצויים בידנו כגון תנחומא ורכה, ובמדרשים רבים המצויים בספרות תורה שבעל פה, בעיקר בתלמודים, חכמים השתמשו בדרך הדרש על מנת לבאר את התורה. לעומתם חכמים רבים בימי הביניים בספרד, אשכנז, צרפת וביזנטיון העלו על נס את פירוש הפשט. ישנם אפיונים ייחודיים לכל פרשן, ולכל אסכולה שהתפתחה בגלויות השונות של ישראל במהלך קורות עמנו, ולא כאן המקום לפרוס יריעה זו. ניתן בהכללה לאפיין את תנועות הפשט בתקופה זו בהתרכזות בפירוש המדויק של המילה כמו גם בתשומת לב לתחביר של צירופים שונים. חכמים אלה עשו מהפכה ביחס לכתבי הקודש. הם יישמו מידע חדש שהתפתח על השפה העברית, בעיקר מתוך השוואה לערבית ולארמית, על מנת לפרש מילים באופן שיטתי ומדויק. התנ"ך הפך להיות ספר נלמד באופן שיטתי, וכדרכה של תורה התווכחו ויכוחים ערים במטרה להבין את כתבי הקודש. עם זאת רק לעיתים רחוקות פרשנים ידונו באופן שיטתי ושלם בהסתכלות כוללת על יחידות רחבות (רמב"ן לעיתים, ואברבנאל, יוצאים דופן), בשאלות רחבות של משמעותם של הסיפורים, מתוך עיון מדויק בפרטים, והצטרפותם לרעיון שלם.

שאלות מעין אלו הן קומה נוספת על הפרשנות הקיימת, ובשום אופן אינן סותרות אותה, ולא באות במקומה. בפירוש שלפניכם אני הולך בכיוון זה. אם הפרשנות של ימי הביניים מתרכזת בעיקר בשאלה מה כתוב, כאן נעסוק בעיקר בשאלה "למה". שאלות שתישאלנה תדיר – למה עניין מסוים מסופר בהרחבה ועניין אחר בקצרה? מדוע התורה חוזרת על עצמה? איך לבאר סתירות בכתוב? איך להסביר את הרציפות והסדר של הכתוב? כיצד מעוצבת דמות? מה המשמעות של הכתוב? מה המשמעות של הספר?

התשובות לשאלות שתישאלנה חייבות לעלות מתוך הכתובים עצמם. לא באמצעות מה שלא סופר, ולא באמצעות כתוב במקום אחר, ואפילו לא באמצעות אנלוגיות למקומות אחרים במקרא, ובוודאי לא על סמך מקורות חוץ מקראיים. כל אלה יכולים לסייע בדיון, לחדר את ההבנה, לרמוז לכיוונים של פרשנות, אבל לא יכולים לבוא במקום מה שכתוב. המשמעות של הכתוב חייבת להיות מושלמת מהכתוב בו. בעת החדשה גישות ספרותיות תרמו תרומה מכרעת לניתוח המקרא. כמו שבימי הביניים התחדרו שיטות בבלשנות ולשון על ידי חכמים מתוך זיקה למה שהיה מקובל בעולמם, כך גם בימינו אינטראקציה למדנית בניתוח טקסטים יצרה הזדמנויות חדשות להבין את דברי קודשנו. הבנת היחידה מתוכה, הבניית המשמעות הכוללת מתוך כלל הפרטים של הכתוב, מאירות באורות חדשים ובוזוויות חדשות את התורה. אכן בכל יום יהיו בעינינו כחדשים.

עם זאת אין כוונת הפירוש לדבר גבוהה גבוהה, ליודעי חן, במושגים מקצועיים שאינם תמיד נחלת הכלל. כמו כן אין כוונה לפרוס את כל הניתוחים והפירושים שקדמו. היה נכון, כמעט על כל משפט להוסיף הערת שוליים, ולהציע את הנאמר בכל סוגיה. אלא שהדבר היה מכביד על הקורא, ומאריך מאוד את הפירוש. הכוונה היא להציע פירוש פשוט, על פי העקרונות שפרסתי לעיל, בלשון השווה לכל נפש. שאפתי לכתוב בדרך תמציתית וישירה, למען ירוץ הקורא בו, לאחר שלמד ועיין בפרשנות של גדולי חכמינו. באמתחתי כתב יד, הכולל דיונים והתייחסויות למה שנכתב, שיצא לאור בע"ה בלעז, והרוצים יעינינו שם. לטובת הלומד, כללתי בסוף כל פרשייה פירושי מילים. גם כאן המטרה לא הייתה לתת מידע שלם, הכולל ניתוח לשוני, אלא לתת ביאורים קצרים, והמבקשים להעמיק בביאורי המילים יעינינו בפירושים המצויים. כאן בחרתי את הפירוש המסתבר והמקובל ביותר, ורק במקרים של ספקות, כללתי כמה אפשרויות. המגמה הראשית של הפירוש הזה לפשוט את משמעותם של כתבי קודשנו. אני מתפלל שהדברים יהיו לרצון, ואזכה לחשוף את עומק כוונת מקראות התורה בפני קוראיי, ושילכו עימי באהבתי הגדולה לדברי תורתנו.

השימוש בספר שלפניכם

ספר זה מחולק לשניים למען נוחות הלומדים. בחלק הראשון מופיע ספר במדבר בצירוף פירושי מילים. בחלק השני כלול פירוש העניין מתחת לפסוקים של המקרא שאליו הוא מתייחס. החלק הראשון נועד לקריאה רציפה של התורה בבתי הכנסיות וללימוד רצוף של פסוקי התורה בצירוף פירושי המילים, והחלק השני נועד ללימוד מעמיק של הפסוקים. צירפנו את פסוקי התורה בחלק הפירוש גם כן, כדי שהלימוד יהיה צמוד לפסוקים.

יש הבדלים רבים בעיצוב המקרא בשני החלקים. בחלק הראשון המקרא מופיע על פי חלוקת המסורה, ובכלל זה החלוקה לפתוחות ולסתומות, וכן לפרשות ולעליות, כדרך שבה כתובים חומשים בכלל, וחומש קורן בפרט. כמו כן, הוספנו את ברכות העלייה לתורה ואת ההפטרות. לעומת זאת, בחלק השני החלוקה של פסוקי התורה היא תוכנית ויש בה הבחנה בין סיפורת לבין שירה. השירה כתובה בדרך של התקבולת המקראית, כך, למשל, בנאומי בלעם ובשירת הבאר. כך יובחן בנקל העיצוב השירי המיוחד של התורה, המאיר את השירה באופן משמעותי. לעומת זאת, השמטנו את הטעמים מהפסוקים בחלק זה. בחלק הפירוש ישנן הערות שוליים והערות סיום. מה שנצרך יותר לקריאה שוטפת מופיע בעמוד, ומה שהוא לתוספת מידע או הפניה למקורות, מופיע בהערות סיום בסוף הספר כדי להקל על רצף הקריאה.

הקמץ הקטן

מבחינה היסטורית, הקמץ הגדול והקמץ הקטן הן שתי תנועות שונות: הקמץ הגדול מוצאו מתנועת a קצרה, ואילו הקמץ הקטן מוצאו מתנועת u קצרה. במסורת הטברנית שתי התנועות האלה הזדהו. אבל במסורת הבבלית ובמסורת הספרדית (שהיא המסורת הישראלית) – מבחינים בין שתי התנועות: הקמץ הגדול הגוי כפתח (a), ואילו הקמץ הקטן הגוי כחולם (o). עובדה זו יוצרת קושי בקריאה. הקורא צריך לזהות את הקמץ הקטן ולהבדיל בהגייה בינו ובין הקמץ הגדול. במהדורות שונות של סידורים וחומשים עיצבו את הקמץ הקטן באופן שונה (למשל, רגל ארוכה). אבל הסימון הזה הוא חידוש של המדפיסים ואינו מקורי. הכלל הבסיסי הוא שהקמץ הקטן הוא תנועה קטנה, ולכן הוא בא בהברה סגורה לא מוטעמת.

1. הברה סגורה לפני הטעם, כגון: וּלְאֶכְלְכֶם, כְּשִׁמְעוּ, כְּתָנוּת, עֲזִי.
2. הברה סגורה אחרי הטעם, כגון וַיָּקָם, וַתֵּשֶׁב.
3. במילה מוקפת – המילה איבדה את ההטעמה שלה (בגלל ההקפה) ולכן בא קמץ קטן במקום חולם, כגון פֶּלֶי (כאשר המילה מוטעמת, הניקוד הוא: פֶּלֶי), בְּתָם־לְבָבִי, לְאֶכְל־לָחֶם.

קמץ בהברה פתוחה

לעיתים, קמץ שמבחינה היסטורית מוצאו מ־u קצרה (כמו שאר המקרים של קמץ קטן) - בא בהברה פתוחה. יש שני סוגים של קמץ כזה:

- א. בהברה שנפתחה, כלומר הברה שהייתה סגורה בעיצור גרוני, ובשל גרוניותו של העיצור נוצרה אחריו תנועה חטופה או תנועה קטנה, ולכן ההברה הסגורה המקורית הפכה פתוחה. התוצאה היא קמץ שאחריו חטף קמץ או קמץ קטן (כשהקמץ הראשון אינו בא לשם יידוע). כגון: צָהָרִים, נַעֲמִי, יַעֲמֵד, וַחֲלִיִּים, פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר, פְּאֲנִיּוֹת; וכן פְּעֻלָּךְ, תַּעֲבֹדֶם.
- ב. הקמץ בא במקום שווא ומדגיש את איכות התנועה: קָדְשִׁים (במקום *קִדְשִׁים או *קִדְשִׁים).

במקרים האלה נחלקו הדעות. לפי המסורת הספרדית, כל אלה הם קמצים גדולים, שהרי הם בהברה פתוחה, והם הגויים a. לפי דעת חוקרי לשון, זהו קמץ קטן והוא הגוי o. הרב מרדכי ברויאר כתב: "ואפשר, שמי שקורא בתורה לפני מתפללים בהברה ספרדית - שאין בידם מסורת אבות של ספרדים - הרי זה רשאי לסמוך על השיטה הזאת", ולהגותו o. קמצים מן הסוג הזה, שהדעות חלוקות בקריאתם, סומנו במהדורה זו בקמץ רגיל לא בסימן המיוחד המציין קמץ קטן, כמו המסורת הספרדית. כך עצתו של ידידי פרופ' עופר, שניאות בטובו לכתוב דברים אלה על הקמץ הקטן.

* * *

ראשיתו של חיבור זה בנסיעה משותפת ממנהטן לברוקלין עם ג'סי סלם, לקראת שבת שבה הזמין אותי להרצות בפני בני קהילתו. באותה נסיעה עסקנו בעניינים שונים בלמדנות בתורה, וסיפרתי לו על התוכנית שלי לכתוב פירוש לתורה. ג'סי התלהב מהרעיון ואמר שהוא רוצה לעזור. חלפו להן כמה שנים, וג'סי, תלמיד חכם בזכות עצמו ואיש רב פעלים, פנה אליי וביקש שנקדם את הרעיון. הוא פנה להוצאת קורן בבקשה להוציא פירוש זה לאור. אני מודה לו מקרב לב על החזון, על הדחיפה ועל התמיכה בהוצאה הספר, ואני מברך אותו שימשיך לעשות חיל בתורה ויצליח בעסקיו, ישלם לו ה' כגמולו הטוב. פירוש זה לספר במדבר, הראשון מחמישה חומשי תורה, הוא בזכותו.

אני מודה להוצאת קורן על שהאמינו בפרויקט זה והשקיעו רבות להצלחתו. למת'יו וליהושע מילר. לראובן ציגלר העורך האחראי על עצותיו המחכימות. לאוריה מבורך הוקרה מיוחדת על תרומתה הנכבדה בניהול הפרויקט המסובך, על הנעימות, המקצועיות והיעילות, ובמיוחד על החיזוק שקיבלתי מהתלהבותה מהפרויקט. לאריה גרוסמן על המסירות הגדולה שלו לפרויקט. בזכותו הוא מתגשם. לאפרת גרוס, עורכת המשנה של הספר, הוקרה רבה על עבודתה המקצועית, המסורה והמדויקת. זהו הספר השני שאני זוכה לעבוד עליו עימה. אני

מודה לד"ר אברהם שמאע על העריכה המעולה של הספר. לאביחי גמדני על ההגהה המדויקת, לאסתר באר על העימוד המורכב והיפהפה, ולשמואל לעסרי על העיצוב של העטיפה ברגישות ובהבנה מעמיקה של מגמת הספר. תודה גם לתלמידיי במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר אילן בשנים האחרונות, שלמדו איתי את ספר במדבר, ולבני קהילתי בפסגת זאב, אהבת ישראל, שעזרו לי לומר את פרשת השבוע בכל שבת אחר הצהריים. הדיונים, השאלות והקושיות שעלו בשיעורים סייעו לי לחדד, לדייק ולבחון את הדברים עד שעלו בגרסתם הנוכחית. תודה לכולכם מקרב לב.

ראשיתו של הפירוש על התורה החלה לפני שנים רבות מאוד, וטמונה באהבת התורה שהטמיעו בי הוריי, יום טוב וקלרה ז"ל. ולא פחות מכך, בביטחון שלהם בי שהמריצני ללמוד, ללמד, ליצור ולממש. אין קץ לגעגוע ולהוקרת התורה על כל הטובה שעשו עימי. להם אני מקדיש חיבור זה.

תודה מיוחדת לאהוביי ולשותפיי, לחנה, יום טוב, שלומי, ליאור, אליה ובניה, שהכול בזכותם ובעבורם. יצליח ה' דרכם בטוב ושנותם בנעימים, אורך ימים ושנות חיים ושלוש. אסיים בברכת ה' על כל הטובה אשר גמלני, ובהגיעי ביום ירושלים בשנה זו לגיל שישים, על שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה: "אֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לֵבָב בְּלִמְדֵי מְשֻׁפְּטֵי צְדָקָה, הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד" (תהלים קי"ט, ז; קל"ו, א).

יום רביעי בשבת, פרשת במדבר
יום ירושלים, כ"ח באייר, תשפ"ד

ביאור לספר במדבר

החלק הראשון: הכנה למסע לכנען, א' – י', י

חלקו הראשון של הספר הוא בעיקרו הכנה לעם לקראת המסע במדבר, והשלמה לענייני המשכן שעלו בסוף ספר שמות.

א'–ב' – ספירת העם וסדר המחנה.

ג'–ד' – החלפת הבכורות בלוויים, ספירת הלוויים ותפקידם בפירוק, בהרכבה ובנשיאת המשכן.

ה'–ו' – חוקים: שילוח טמאים מחוץ למחנה; אשם המושב לכוהן; סוטה; נזיר; ברכת כוהנים.

ז' – קורבנות הנשיאים וחנוכת המזבח.

ח' – הסמכת הלוויים וגיל שירותם.

ט', א–יד – פסח שני.

ט', טו–י', י – הענן והחצוצרות.

ספירת העם וסדר השבטים במחנה, א'-ב'

הציווי לספור את העם, א', א-יט

א וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְיֵצֵאתְכֶם
 ב מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. שְׂאוּ אֵת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר
 ג שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתֶּם. מִבְּיַן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם
 ד לְצַבְּאוֹתֵם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן. וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא. וְאֵלֶּה
 ה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרֹאוּבֵן אֱלִיעֶזֶר בֶּן שִׁדְיָאוּר. לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן
 ו זִכְרִיָּה. לְיִהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. לְיִשָּׁשְׁכָר נַתְנָאֵל בֶּן צִוְעָר. לְזְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶץ. לְבִנְיָמִן
 ז פֶּלֶט בֶּן רַפָּאֵל. לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדַּי. לְאֶשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן עֶכְרָן. לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. לְנַפְתָּלִי אַחִירָע
 ח בֶּן עֵינָן. אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם.

ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְשִׁמוֹת. וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחַד
 י לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּלָדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִבְּיַן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
 יא לְגִלְגָּלְתֶּם. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַר סִינִי.

פירוש העניין

הפרשה פותחת בציווי ה' למשה לספור את הזכרים מבין עשרים שנה, שהוא גיל הגיוס לצבא המלחמה ("כָּל יֵצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל"), אף כי גם בספירות אחרות שאינן לצורך צבאי נספרו הגברים מגיל עשרים (שמות ל', יד). הספירה היא לשם היערכות לקראת הכניסה לארץ והמלחמה עליה (רשב"ם). אף שעניין המלחמה על הארץ לא נזכר כאן, הוא נאמר בדבריו של משה לחותנו: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֻבְבֵּן בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֵתָן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתוּ אִתְּנוּ לָכֶם" (י', כט).

משה ואהרן מצטווים לספור, ואת זה הם יעשו באמצעות נשיאי השבטים, האחראים כל אחד מהם על הספירה של בני שבטו. מתמנים שנים עשר נשיאים, ראשי השבטים (ה-טו), ללא שבט לוי, ויוסף נחלק לשניים, מנשה ואפרים. ה' הוא שהחליט מיהם הנשיאים (ה). סדר ראשי השבטים ברשימה הוא: ראובן, שמעון, יהודה, יששכר, זבולון, אפרים, מנשה, בנימין, דן, אשר, גד ונפתלי. הסדר של הראשים הוא שבטי לאה בראשונה לפי סדר הולדת הבנים (ללא שבט לוי), אחר כך שבטי רחל, קודם בני יוסף ואחר כך בנימין, אך אפרים קודם למנשה. אחר כך בני בלהה שפחת רחל: דן ואשר, ואחר כך בני זלפה שפחת לאה: גד ונפתלי. משה מקהיל את הנשיאים ואת כל העדה והספירה מתבצעת. מודגש שביצוע הצו נעשה כצו ה' (יט). הדגשה זו עולה גם באמצעות החזרה בין תיאור הביצוע (פסוקים יח-יט) לבין הצו (פסוקים א-ג):

וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנִי וַיִּתְּלָדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְגַלְגַּלְתָּם. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַר סִינַי.

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. שְׂאוּ אֵת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגַלְגַּלְתָּם. מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאָתְכֶם אִתְּהוּ וְאֵהָרֹן.

גם בשמות ל"ה, כה-כו, מסופר על ספירת העם, ותוצאות הספירה שם זהות לתוצאות הספירה כאן: "וְכִסְף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּפָר וְאֶלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת וְחֲמֵשָׁה וּשְׁבַע עֶשְׂרִים שְׁקָל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. בָּקַע לְגַלְגַּלֹּת מַחְצִית הַשְּׁקָל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְף וּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים". חלקו הפרשנים בשאלה אם היו שתי ספירות, האחת לפני בניית המשכן ואחת כאן לאחר בנייתו (במדבר רבה א, י; רש"י, במדבר א, א; רלב"ג, על פסוק א), או שמדובר על ספירה אחת (ריב"ש, שמות ל"ה, כח; וכן בפירושו לבמדבר א, א). כך או כך ההקשר והמטרה של הספירה של העם היא שונה בתכלית. המטרה של ספירת העם בשמות הייתה לאסוף כסף לעבודות המשכן (שמות ל"ה, כה-כה), ובתרומת ישראל את מחציות השקל חטאם נתכפר (שמות ל', טו-טז). במדבר א' ספירת העם היא לשם ארגון המחנה לקראת המלחמות של ישראל בארץ. כך יש להסביר את הכפילות באזכור הספירה של העם בשמות ובמדבר.

תוצאות הספירה, א', כ-מז

כ ויהיו בני ראובן בכד ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות.

כב לבני שמעון תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמשים אלף ושלוש מאות.

כד לבני גד תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה גד חמשה וארבעים אלף ושיש מאות וחמשים.

כו לבני יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים אלף ושיש מאות.

כח לבני יששכר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות.

ל לבני זבולן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה זבולן שבעה וחמשים אלף וארבע מאות.

לב לבני יוסף אפרים תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה אפרים ארבעים אלף וחמש מאות.

לד לבני מנשה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים אלף ומאתים.

לו לבני בנימין תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה בנימין חמשה ושלשים אלף וארבע מאות.

לז לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה דן שנים ושישים אלף ושבע מאות.

מ לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים אלף וחמש מאות.

מב לבני נפתלי תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה נפתלי שלשה וחמשים אלף וארבע מאות.

אֵלֶּה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר אִישׁ אִישׁ אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָיו
 הָיוּ. וַיְהִי כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבְּנֵי עָשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל.
 וַיְהִי כָּל הַפְּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִישׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְהַלְוִיִּם לַמִּטָּה
 אֲבֹתָם לֹא הִתְּפָקְדוּ בְּתוֹכָם.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. אַךְ אֵת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקֹד וְאֵת רֹאשֵׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
 וְאַתָּה הַפְּקֹד אֵת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְעַל כָּל כְּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֵת הַמִּשְׁכָּן
 וְאֵת כָּל כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יַחֲנוּ. וּבִנְסֵעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת
 הַמִּשְׁכָּן יִקְיֹמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהִזְדָּר הַקָּרֵב יוֹמֵת. וַחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ
 לְצַבָּאוֹתָם. וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרוּ הַלְוִיִּם
 אֵת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה בְּן עֲשׂוֹ.

פירוש העניין

פסוקים כ-מג מתארים בפירוט את תוצאות הספירה של כל שבט בנפרד, בנוסחאות חוזרות וארוכות, עם מעט שינויים. נראה כי הפירוט של כל שבט בנפרד בא לתת מעמד של חשיבות לכל אחד. ייתכן גם כי המטרה הצבאית העומדת ביסוד הספירה עומדת אף ביסוד הפירוט, על מנת לתת הרחבה ראויה לתיאור הכוחות הצבאיים העומדים לפני משימה של כיבוש הארץ. סדר השבטים הוא: ראובן, שמעון, גד, יהודה, יששכר, זבולון, אפרים, מנשה, בנימין, דן, אשר, נפתלי. סדר זה אינו סדר לידת הבנים כפי שמופיע במקומות אחרים (בראשית כ"ט-ל'), אלא כפי סדר המחנות. השבטים הראשונים הם: ראובן, שמעון וגד, החונים בצד דרום של המחנה. לאחר מכן שבטים יהודה, יששכר וזבולון שחנו בצד מזרח. השבטים הבאים הם אפרים, מנשה ובנימין שהיו במערב. והאחרונים הם דן, אשר ונפתלי שחנו בצפון. מבחינת הכיוונים הסדר הוא דרום, מזרח, מערב וצפון. הסדר של השבטים לפי המחנות מסביר את מקומו של גד לאחר שמעון, ואת צירופו של בנימין לשבטי מנשה ואפרים, ואת צירופו של אשר לקבוצה הצפונית עם דן ונפתלי. אולם סדר זה של רוחות השמיים אינו אופייני. סדר המחנות במדבר ב' הוא מזרח, דרום מערב וצפון. בסדר זה ההתחלה היא במזרח מכיוון שזו הרוח החשובה, ולפי הסדר ימינה (עם כיוון השעון). לעומת זאת סדר הפקודים של השבטים בפרק א' משקף גם יסוד של סדר הלידה, ולכן ראובן בא בראש, וגד בא לאחר שמעון לפי סדר המחנה. מחנה יהודה בא מיד אחר כך, לפי סדר הלידה של יהודה לאחר ראובן ושמעון, ונצטרפו ליהודה יששכר וזבולון לפי סדר המחנה. המחנה של בני רחל בא לאחר המחנה של יהודה בגלל החשיבות, ולאחרונה המחנה של שלושת השבטים של השפחות. כך שהסדר של השבטים משקף עירוב של שלושה עקרונות: עקרון החנייה, עקרון סדר הלידה, ועקרון החשיבות.

בסיום הרשימה של ספירת השבטים בא סיכום של כלל הנספרים מכל השבטים יחדיו העולה ל-603550 (מד-מו). הפסוק האחרון שבפרשה מדגיש שהמספר הזה אינו כולל את הלוויים שלא נספרו עם כל העם: "וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא תִסְפְּרוּ בְּתוֹכָם" (מז). אי ספירתם של הלוויים בהקשר זה עולה בפשטות מתוך כך שהלוויים לא היו במערך הלוחמים. פסוק מה קובע שנמנו כל יוצאי הצבא מבין עשרים שנה ומעלה, ומיד אחר כך בפסוק מז נאמר שהלוויים לא התפקדו, וברור מכאן שהסיבה היא שהם לא יוצאי צבא. אולם הציווי שלא לספור את הלוויים יבוא מיד אחר כך בפסוקים מח-נד. הציווי שלא לספור את הלוויים הוא במסגרת הספירה של יוצאי הצבא למלחמה, אולם אחר כך ייספרו הלוויים במסגרת עבודתם באוהל מועד.

הציווי שלא לספור את הלוויים "אַךְ אֶת מִטָּה לְוִי לֹא תִסְפְּרוּ וְאֶת רֵאשֵׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (מט), מוסבר בתפקידם של הלוויים להיות מופקדים על המשכן ועל כליו, על פירוק המשכן לפני המסעות, על נשיאת המשכן וכליו, ועל הרכבתו מחדש בעת החנייה (נ-נא). תפקיד זה של הלוויים בא לוודא שמי שאינו לוי לא יתקרב אל הקודש וימות בשל כך. כך הלוויים שומרים על ישראל שלא ייפגעו מקרבה יתרה למקדש. סיבה זו, המבחינה

בין הלוויים לבין העם, היא ההסבר מדוע אין לספור את הלוויים באותה ספירה שספרו את העם. הבחנה זו משקפת את ההבדל המעמדי בין הלוויים לבין ישראל, ומשום קדושת הלוויים אין הם נכללים בספירה של העם.

ישנם שלושה קשיים ביחס לצייווי שלא לספור את הלוויים. הקושי הראשון הוא מה מעמדו ותפקידו של פסוק מז שאומר שהלוויים לא נספרו, וחותרם את הפרשה הקודמת, אם רק לאחר מכן (מח-נד) יבוא צו ה' שלא ייספרו. קושי שני הוא בדרך הניסוח של פסוק מז. הצייווי לא לספור את הלוויים מתחיל לכאורה באמצע משפט, "אַךְ אֶת מִטֵּה לְוִי". וקושי שלישי הוא, מה זמנו של ציווי ה' לא לספור את הלוויים. ברור כי הצייווי נאמר בסמיכות לצייווי של ה' למשה למנות את בני ישראל בא', ב, שהרי לא ייתכן שההוראה על כך שלא לספור את הלוויים תבוא לאחר שמשה כבר ספר את העם.* אם כן מדוע הצייווי לא לספור את הלוויים אינו בא במקומו הטבעי, במקום שבו ה' ציווה למנות את העם? לפי ההבחנה שהצייווי לא לספור את הלוויים אינו במקומו, ברור מדוע הצייווי של הלוויים מתחיל במילה "אך" – מקומו של ציווי זה הוא לאחר הצייווי למנות את העם, לאחר פסוקים ב-ג ("שִׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבָּאתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן. אַךְ אֶת מִטֵּה לְוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת רֹאשֶׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..."). אם כן, מדוע ההוראה שלא למנות את הלוויים נדחתה רק לאחר המינוי של הנשיאים ותוצאות הספירה של השבטים השונים?

נראה בעיניי, כי אילו הצייווי שלא למנות את הלוויים היה נכתב במקומו, בתחילת פרק א', היה מובן שהלוויים לא נמנים משום שהם גבוהים במדרג, שכן הם שומרים על המשכן. אולם מגמתו של פרק א' הייתה הפוכה. המגמה של פרק א' היא להציג את העיקרון של יוצאי הצבא כעיקרון הקובע, ומבחינה זו, שבטי ישראל הם שנספרים והם הגבוהים במדרג לעניין הצבא, ואילו שבט לוי, שאינו יוצא בצבא, לא נספר, ומבחינת זו הלוויים נתפסים מחוץ לכלל, ונחותים מיוצאי הצבא. אכן כך עולה מהמשפט החותרם את הספירה של העם, שהלוויים אינם נכללים בספירה של העם ומשתמע שהסיבה לכך היא משום שהם לא נלחמים: "וְהַלְוִיִּם לְמִטֵּה אֲבֹתָם לֹא תִפְקְדוּ בְּתוֹכָם" (מז). כך נוכל גם להבין מדוע היגר זה מופיע לפני הצייווי של ה' לא לספור את הלוויים, ולפני שניתן טעם לכך. פסוק זה שייך לשלפנוי, והוא משקף את הטעם שהלוויים לא נספרו משום שהם אינם יוצאים בצבא. כאשר ידובר בפרק ב' על סדר החנייה של העם תוצג תמונה אחרת. על פי התמונה הזו, שבט לוי הוא מרכזי בשומרו על המשכן, והעם חונה מסביב למשכן ולמחנה לווייה. כאן מוצג המדרג שעל פיו הלוויים קרובים למשכן, והעם מרוחק ממנו. על פי טעם זה, הלוויים העוסקים בקדושה הם הגבוהים במדרג. אשר על כן, הצו שלא למנות את הלוויים נדחה לאחר המפקד של העם, כדי לתת מקום חשוב יותר בספירה זו ליוצאי הצבא. במקומם הנוכחי של פסוקים מח-נד,

* מדרש במדבר רבה א, יא מסביר שמשה לא ספר את הלוויים מדעתו, כיוון שראה שה' לא מינה ראש לשבט לוי, ולא ידע משה מה יעשה בלוויים, ועל כך עונה לו ה' בצייווי שבא אחר כך. כך גם רמב"ן (על א', מז). חזקוני להסבר זה הוא שבנוסח הפסוק בפרק א', מז נאמר: "וְהַלְוִיִּם לְמִטֵּה אֲבֹתָם לֹא תִפְקְדוּ בְּתוֹכָם". אך בפסוק הסיכום בפרק ב', לג נאמר שהלוויים לא נספרו, כפי שה' ציווה: "וְהַלְוִיִּם לֹא תִפְקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה".

הם משמשים מבוא לפרק ב', שבו הלוויים הם הגבוהים במדרג, כפי שייאמר בב', יז, שאוהל מועד הוא מחנה הלוויים והוא נוסע בתוך העם. כדי להבין משפט זה בפרק ב', יש להקדים ולתאר את מקום חניית הלוויים.*

אם כן, תכליתו של פרק א' היא להציג את העיקרון החשוב של ספירת העם לצורך המלחמה, ומבחינה זו הלוויים אינם ראויים להיכלל בספירת הלוחמים. אדרבה, העם שומר על הלוויים. פסוקים מח-נד הם הקדמה לפרקים ב'-ד', ששם הלוויים נספרים בנפרד, ושוכנים בנפרד מהעם משום שהם שבט קדוש השומר על המשכן, וכאן הלוויים שומרים על ישראל שלא ייפגעו מקרבה יתרה לקודש. בפרק ב', וכבר בפסוקים מח-נד, עולה מעלתם של הלוויים השומרים על הקודש, וקרובים אליו.

* גם לפי הסברה שעלתה לעיל במדבר רבה וברמב"ן שמשה לא ספר את הלוויים מדעתו, נראה שיש שני היבטים באי ספירת הלוויים, כפי שהצענו למעלה. משה סבר שאין לספור את הלוויים מכיוון שהם לא יילחמו, ועובדה שלא נבחר להם נשיא, ואילו בהסברו של ה' שיבוא מיד, הם לא נספרים כיוון שהם עובדים במשכן.

סדר המחנה, ב', א-לד

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יַחֲנוּ.

וְהַחֲנִים קִדְמָה מִזְרָחָה דָּגֵל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצַבְאוֹתֵם וְנָשִׂיא לְבְנֵי יְהוּדָה נַחֲשׁוּן בֵּין עַמִּינָדָב. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבַּעַה וּשְׁבַעִים אֶלְף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. וְהַחֲנִים עָלָיו מִטֵּה יִשָּׁשְׁכָר וְנָשִׂיא לְבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר נִתְנַאֵל בֵּין צוּעַר. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבַּעַה וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. מִטֵּה זְבוּלֹן וְנָשִׂיא לְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָיו שְׁבַעַה וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מֵאֵת אֶלְף וּשְׁמֹנִים אֶלְף וְשֵׁשׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְצַבְאוֹתֵם רֵאשֻׁנָה יִסְעוּ.

דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּמְנָה לְצַבְאוֹתֵם וְנָשִׂיא לְבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׂדִיאוֹר. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָיו שֵׁשֶׁה וְאַרְבַּעִים אֶלְף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. וְהַחֲנִים עָלָיו מִטֵּה שֹׁמְרוֹן וְנָשִׂיא לְבְנֵי שֹׁמְרוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוּרִישָׁדִי. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תְּשַׁעַה וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וּמִטֵּה גַד וְנָשִׂיא לְבְנֵי גַד אֱלִיָּסָף בֶּן רְעוּיָאֵל. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבַּעִים אֶלְף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אֶלְף וְאַחַד וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצַבְאוֹתֵם וּשְׁנַיִם יִסְעוּ.

י וְנִסַּע אֹהֶל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵת כְּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם.

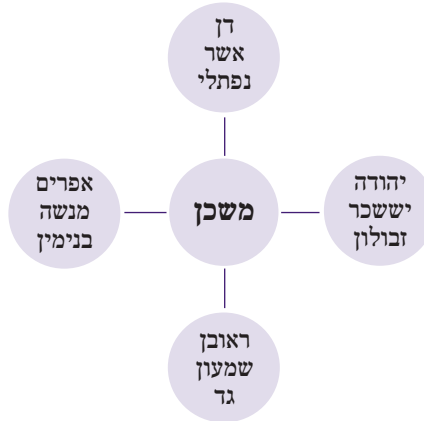
יח דָּגֵל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבְאוֹתֵם יִמָּה וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עַמִּיחֹוד. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבַּעִים אֶלְף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. וְעָלָיו מִטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לְבְנֵי מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלְף וּמֵאוֹתֵם. וּמִטֵּה בְנִימֵן וְנָשִׂיא לְבְנֵי בְנִימֵן אֲבִידֵן בֶּן גְּדֹעֲנִי. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מֵאֵת אֶלְף וּשְׁמֹנֶת אֲלָפִים וּמֵאוֹה לְצַבְאוֹתֵם וּשְׁלֹשִׁים יִסְעוּ.

כא דָּגֵל מַחֲנֵה דָן צְפֹנָה לְצַבְאוֹתֵם וְנָשִׂיא לְבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדִּי. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁשִׁים אֶלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת. וְהַחֲנִים עָלָיו מִטֵּה אֲשֶׁר וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן עֶכְרָן. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבַּעִים אֶלְף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. וּמִטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן. וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה דָן מֵאֵת אֶלְף וּשְׁבַעַה וַחֲמִשִּׁים אֶלְף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם.

לב אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֵת לְצַבְאוֹתֵם שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְּפָקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן חֲנֹה לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל בֵּית אֲבֹתָיו.

פירוש העניין

לאחר רשימת שמות הנשיאים (א', א-יט) ורשימות מפקד השבטים (א', כ-מז), באה רשימה נוספת של חניית השבטים וסדר נסיעתם (ב', א-לד). כך הוא מבנה המחנה:

העם שכן בארבע רוחותיו של המשכן. בכל רוח שכנו שלושה שבטים. בצד מזרח: יהודה, יששכר וזבולון; בדרום: ראובן, שמעון וגד; במערב: אפרים, מנשה ובנימין; ובצפון: דן, אשר ונפתלי. זהו המעגל החיצוני סביב המשכן, במעגל הפנימי שכנו הלוויים והכוהנים (יז). פירוט חניית הלוויים יבוא בפרקים ג'-ד'. במרכז המחנה שכן אוהל מועד: "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מִחֲנֵה הַלְוִיִּים בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ אִישׁ עַל יְדוֹ לְדֹגְלֵיהֶם" (יז). פרק זה גם מציין את סדר הנסיעה, קודם מחנה מזרח (ט), אחריו נוסע מחנה דרום (טז). אוהל מועד נוסע לאחר שני המחנות (יז). לאחריהם בסדר הנסיעה הוא מחנה אפרים השוכן במערב (כד), ואחרונים נוסעים המחנה הצפוני (לא). על היחס בין סדר הנסיעה כפי שעולה כאן לעומת מה שעולה בפרק י', יא-כז ראו בעיוננו לפרק י'.

סדר המחנה הוא מדרגי. הלוויים הם במרכז המחנה, וקרובים למשכן. אוהל מועד נמצא במחנה הלוויים. במעגל החיצוני בכל צד יש שבט מרכזי, שהוא השבט הראשון בכל רוח – יהודה במזרח, ראובן בדרום, אפרים במערב ודן בצפון. צד מזרח הוא החשוב ביותר ושם יושב יהודה.

יש לראות במבנה זה של המחנה את המימוש המציאותי של המשפט שה' אומר למשה בתחילת הציווי על בניית המשכן: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם" (שמות כ"ה, ח). אף שהרעיון של שכנת ה' בקרב המחנה אינו מפורש בפרק ב', הוא עולה בחוק שילוח הטמאים מהמחנה שיבוא מיד לאחר הפרקים של סדר המחנה: "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִחְנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכְכֶם" (ה', ג). תפיסה זו עולה גם בוויקרא ט"ו, לא: "וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְמְאֹתֵם וְלֹא יָמְתוּ בְּטְמְאֹתֵם בְּטְמְאֵם אֶת מִשְׁפַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם". יש להניח כי העם אשר חנה במבנה זה חש את מרכזיותו של ה' בקרבם, ואת קדושת המחנה העולה על פי מבנה החנייה של השבטים.

בנוסף למידע החדש לגבי מיקום החנייה של השבטים, ומיקומם בסדר הנסיעה, רשימה זו כוללת מידע על הגודל של כל מחנה בכל אחת מהרוחות, אך במפתיע הרשימה כוללת גם את השמות של ראשי השבטים, ומספר הגברים בכל שבט, אשר פורטו בהרחבה כבר בפרק א'. לכאורה די היה להביא רק את מיקום החנייה של כל שבט ואת סדר נסיעת השבטים. בנוסף לכך, בסיכומו של פרק ב', בפסוק לב, שוב חוזר המספר הכולל של הנספרים מכל שבטי ישראל, החוזר במדויק על הנאמר בסיכום יוצאי הצבא בפרק א', מו. לאמיתו של דבר הרשימה בפרק ב' מייתרת את שתי הרשימות הראשונות בפרק א' – רשימת הנשיאים ורשימת מניין כל שבט. ברור שהחזרה בפרק ב' על הנאמר בפרק א' היא מכוונת. חזרה זו אינה מטעם סגנוני בלבד, אלא יש בכך להעיד על אופייה ומטרתה של כל רשימה. החזרה באה לאפיין כל רשימה והיא מכוונת למטרה הייחודית של כל אחת מהן.

נראה כי לפנינו שתי הסתכלויות שונות על האופן שבו העם צריך להתבונן על המציאות בעת כניסתם לארץ. בפרק א' ההסתכלות היא קדימה, העם יוצאי הצבא נספרים, כהכנה לקראת הכניסה לארץ וכיבושה. נספרים הגברים מגיל 20 ומעלה, אלה שנלחמים ולוקחים חלק במערכ הצבאי – "כל יוצא צבא בישראל". על פי הסתכלות זו, אין מקום למשכן ולסדר החנייה, העיקר הוא חיילי הצבא. בספירה זו הלוויים אינם נספרים משום שהם אינם נלחמים. הם מחוץ לספירה, משום שהם לא חלק ממערכת הלחימה: "וְהַלְוִיִּם לְמִשָּׁה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפָקְדוּ בְּתוֹכָם" (מז). הסתכלות שונה על העם עולה מפרק ב'. בפרק ב' העיקר הוא סדר החנייה. העם כולו חונה סביב המשכן, והלוויים חונים סביב המשכן. המשכן שוכן במרכז מחנה ישראל, והעם סובב את המשכן מארבעת צדדיו. סדר זה משקף את המרכזיות של המשכן בחיי העם. מציאותו של המשכן במרכז משקפת את הנוכחות של ה' בתוכם. המדרג של המחנה ניכר בכך שמסביב למשכן יושבים קודם כול הלוויים והכהנים. זה עולה כבר כאן כאמירה כללית בב', יז, וזה יפורט אחר כך בפרק ג'. בניגוד לפרק א' אשר בו ההסתכלות של כל אחד מישראל היא קדימה אל עבר המשימה של כיבוש הארץ, בפרק ב' ההסתכלות היא פנימה לעבר משכן העדות. על פי ההסתכלות בפרק א' הספירה של העם נועדה לעמוד על מערך הכוחות היוצא להילחם. בפרק ב' הספירה של העם היא על מנת לעמוד על מספר האנשים היושבים במחנה סביב המשכן ומחנה לווייה במרכזו.

בהתאם לשתי ההסתכלויות האלה בשני הפרקים נאמר שלוויים לא נספרים, אבל בכל פרק מטעם שונה. כאשר כתוב בפרק א', מז, שהלוויים לא נספרו, נראה שהסיבה לכך היא משום שהם אינם נלחמים. הם אינם לוקחים חלק במערכת הלחימה, ולכן אין ראוי לספור אותם עם הלוחמים. הם ייכללו בספירה נפרדת של אלו שבאים לצבוא צבא באוהל מועד, אך במסגרת אלו שיזכו למלא את צו ה' לרשת את הארץ, אין הם יכולים להיכלל. לעומת זאת בסדר החנייה, נאמר במפורש שהלוויים הם במחנה אוהל מועד: "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מִחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה" (ב', יז). ובפרק זה הם אינם נספרים לא משום שאין הם ראויים להיכלל ביוצאי הצבא; הם לא נספרים במחנה ישראל, משום שהם במדרג גבוה יותר, הם שוכנים כחלק ממערכת משכן העדות ומשרתים אותו.

בדומה לסימו של פרק א', פרק ב' מסתיים אף הוא בהיגד שהעם עשה כפי שה' ציווה אותו: "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן חָנּוּ לְדֹגְלֵיהֶם וְכִן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל בֵּית אָבִיתּוֹ" (לד).

הלוויים: ספירתם, תפקידם במשכן, ומיקומם במחנה, ג'-ד'

תולדות אהרן, ג', א-ד

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אֶהֱרָן וּמִשֵּׁה בְיוֹם דִּבְרַה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵן
נָדָב וָאֲבִיהוּא אֲלֻעָזָר וְאִיתָמָר. אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵן הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר מְלֵא יָדָם לְכַהֵן.
וַיָּמָת נָדָב וָאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה' בְּמִדְבַר סִינַי וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן
אֲלֻעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרָן אֲבִיהֶם.

פירוש העניין

פרק ג' העוסק בלוויים פותח דווקא בתולדות אהרן ומשה. למעשה אין בפסוקים הסמוכים דבר מתולדות משה, ומיד באים תולדות אהרן. ראב"ע ורמב"ן מסבירים שתולדות משה הם בני העמרמי, ממשפחת קהת, אשר נזכרים אחר כך (כז-לב).¹ נראה יותר שהאזכור של משה קשור לכך שחנייתו של משה היא ביחד עם אהרן ובניו – בצד המזרחי של המשכן (לח). העובדה שתולדותיו של משה לא מוזכרות, מלמדת שעיקר הכוונה כאן היא לציין את הכוהנים. אפשר גם שהאזכור של משה בתחילת הפרשה, והעובדה שהוא חונה ביחד עם הכהונה, רומזים להיבט הכוהני בתפקידו של משה. משה מתפקד ככוהן בשבעת ימי המילואים כפי שעולה מוויקרא ח', ופעולות אלה עשה משה במשך שבעה ימים (שמות כ"ט, לה).^{*} לפי זה ניתן להבין מדוע המקרא צירף את משה לאהרן, אף כי לא דיבר על תולדותיו, שאין להם זיקה לכהונה. כך הושם משה בחלק המחנה הגבוה ביותר במדרג של העם – מחנה כהונה.

אזכור תולדות אהרן בפתח הפרשה שעיקרה הלוויים מסביר את ההדגשה בהמשך, שהלוויים יינתנו להם על מנת לשרתם (ט). אי אפשר לדבר על הלוויים לפני שיוזכרו הכוהנים. כך מוצג המדרג – הכוהנים ראשונים במעלתם, ושניים להם הלוויים, אשר תפקידם הוא לסייע לכוהנים בעבודת אוהל מועד, כפי שייאמר בפסוקים ט-י. אכן, הכוהנים הם האחראים על עבודת הלוויים (ג', לב).

בחירת אהרן ככוהן באה בצינוי ה' בשמות כ"ח, א-ה: (א) וְאֶתְּהָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֶהֱרֹן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֶבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן...". הקידוש של אהרן ובניו בא בשמות כ"ט, ומפורט בוויקרא ח'-ט'.

כל ארבעת בניו של אהרן מוזכרים בפסוק, ובכלל זה נדב ואביהוא שמתו. הפסוק אכן מדייק, שהפקודים האלה של אהרן היו "בהר סיני", לפני שמתו שני בני אהרן. רק לאחר בניית המשכן מתו נדב ואביהוא, כאשר הם הקריבו אש זרה, כפי שנאמר בפסוק ד. סיפור המעשה הזה הוא קיצור של המסופר בוויקרא י', א-ב. מכיוון שלא היו להם בנים, הרי שהששלת של אהרן המשיכה משני בניו הנותרים, אלעזר ואיתמר.

לפי רשב"ם כותרת הפרק "ביום דבר ה' את משה בהר סיני" (א), באה לציין שבהר סיני עוד היו לאהרן ארבעה בנים, אולם במדבר סיני, לאחר שהוקם המשכן מתו נדב ואביהוא. לעומת זאת ראב"ע סבר כי כותרת זו מתייחסת לכל הפסוקים עד יג. היינו כבר בהר סיני נבחרו הלוויים במקום הבכורות, ורק בפסוק יד יש מעבר להמשך הצינוי במדבר סיני, לאחר בניית המשכן, לבצע בפועל את ספירת הלוויים ואת ספירת הבכורות, והעברת הקדושה של

* עניין זה עולה באופן ציורי במדרש שמות רבה לז, א: "כשבקש לעשות הקב"ה כהן גדול, היה משה סבור שהוא נעשה כהן גדול. אמר לו הקב"ה: לך ומנה לי כהן גדול. אמר לפניו: רבון העולם, מאיזה שבט אמנה לך? אמר לו: משבט לוי. אותה השעה שמח משה, אמר: כך שבטי חביב. אמר לו הקב"ה: אהרן אחיך הוא. לכך נאמר וְאֶתְּהָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֶהֱרֹן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי (שמות כ"ח, א). רבנן אמרי: כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר שמש משה בכהונה גדולה, ויש אומרים: לא שמש אלא שבעת ימי המילואים".

הבכורות ללוויים ומיננים לעבודת המשכן. יש יסוד להסבר זה בהתייחסות האגבית לעבודת המקדש של הלוויים תחת שרביטו של איתמר בן אהרן, כבר בשמות ל"ח, כא, כפי שנעמוד על כך להלן. לפי זה, הציוויים למנות את הלוויים במקום הבכורות כאן בג', ה-יג, אינה במקומה מבחינת סדר הזמנים, אלא מקומם בהר סיני עוד טרם בניית המשכן.*

* רמב"ן חולק על הבנה זו, וסבור שהבחירה של הלוויים הייתה במדבר סיני (פירושו לפסוק יד).

הציווי לספור את הלויים, ולקחתם במקום הבכורות, ג', ה-יג

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. הִקְרַב אֶת מִטָּה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן וְשִׁדְתָּ אֹתוֹ.
 וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לְעִבְדֹת אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן.
 וְשָׁמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעִבְדֹת אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְנִתְּתָה
 אֶת הַלְוִיִּם לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לְוֵי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֶת אֹהֶרֶן וְאֶת בָּנָיו תִּפְקֹד
 וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם וְהָזֵר הַקָּרֵב יוֹמֵת.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחֹתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר
 רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי
 לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי ה'.

פירוש העניין

בפסוקים ה-י, נאמר שהלוויים ניתנים לאהרן לשרת אותו, ולשמור את משמרת משכן העדות. בחירת הלוויים כבר נזכרה בשמות ל"ח, כא, "אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁפַּחַת אֶשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַת הַלְוִיִּים בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן". אזכור קצר זה ככל הנראה מתייחס לבחירת הלוויים שתיעשה כאן. פירוט עבודת הלוויים יבוא בהמשך ביחס לכל משפחה של הלוויים (יד-לט), כאן נאמר באופן כללי שתפקיד הלוויים הוא לסייע ולשרת את הכוהנים: "הִקְרַב אֶת מִטָּה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לְפָנַי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְשָׂרְתוּ אֹתוֹ" (ו).

פעולות השירות של הלוויים את הכוהנים מפורטות בפסוקים ז-ח. בשל סגנון החזרה של פסוק ז ופסוק ח, היה ניתן לחשוב כי מובנם שווה. אולם יש שוניות משמעותיות בין הפסוקים. ראב"ע הסביר שכל אחד מהפסוקים מתייחס לתפקיד אחר של הלוויים. פסוק ז עוסק בעבודת הקורבנות, ואילו פסוק ח עוסק בעבודת השמירה על המשכן.* נראה יותר כי בפסוק ז משמעותה של "משמרת" היא תפקיד. לפי פסוק זה תפקידם של הלוויים הוא גם לשמור את משמרת הכוהנים וגם את משמרת כל העדה לפני אוהל מועד, ולכן מסתבר שהכוונה היא עבודת הקורבנות שהיא עבודת הכוהנים וגם עבודת העם, והמקום של עבודה זו הוא לפני אוהל מועד, היינו על המזבח. לעומת זאת בפסוק ח הם שומרים את כלי אוהל מועד, ואת משמרת בני ישראל, והכוונה היא השמירה על כלי אוהל מועד, כדי שבני ישראל לא יתקרבו אל הקודש.

מיד בפסוק ט מצווה ה' את משה לתת את הלוויים לאהרן. תוכן זה יחזור ביתר פירוט בפסוקים יב-יג. ההסבר הפשוט לחזרה הוא שבפסוק ט נאמרו הדברים בקצרה על רצף הציווי להעמיד את הלוויים לשירות הכוהנים, ואילו בפסוקים יב-יג יבוא הפירוט שהלוויים באים תמורת הבכורות, אשר ה' לקח לו בעת היציאה ממצרים. יש לשים לב לכך שמעבר לחזרה בין הפסוקים יש גם סתירה מסוימת ביניהם. בפסוק ט נאמר שהלוויים ניתנו על ידי בני ישראל לכוהנים: "נְתוּנִים נְתוּנִים הָמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ואילו בפסוק יב נאמר שה' לקח את הלוויים מתוך בני ישראל: "וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". הבחנה זו תעלה ביתר דגש בפרק ח', ושם נדון בעניין.

פסוק י החותם את הקטע, הוא ציווי לפקוד את אהרן ובניו, היינו להעמידם בתפקידם (אין הכוונה לספור אותם, רש"י). בהקשר של תפקידי הלוויים, הכוונה בפסוק זה היא שהם צריכים לשמור את הכהונה של הכוהנים, היינו לוודא שעבודת הכוהנים תהיה על ידם בלבד, ומי שאינו כוהן הינו זר ודינו מוות, ואפילו הוא לוי. הוראה זו נצרכת כאן, שכן היה ניתן לחשוב שאם הלוויים ניתנו לכוהנים, אולי הם יכולים לעשות את עבודת הכוהן, והפסוק הזה בא אפוא להבחין בין עבודות הלוויים והכוהנים; הלוויים ניתנו לכוהנים על מנת לשרתם בקודש, אך הם אינם יכולים לעשות את עבודתם.

* אברבנאל מציין בהקשר זה את שלושת התפקידים של הלוויים: לשיר, לשמור, ולשאת את הכלים. הפועל לשמור מתייחס לשירה, פסוק ז לדעתו מתייחס לשמירה, ואילו פסוק ח מתייחס לנשיאה. אברבנאל, במדבר, עמ' י.

פסוקים יא-יג מפרטים יותר את עניין נתינת הלוויים לכוהנים. כאן מפורש שהם ניתנים לעבודת המשכן במקום הבכורות. ושוב היגר זה חוזר בפסוק מה. העולה מכך הוא שהבכורות היו לכתחילה אמורים לעבוד במשכן, משום שכאשר ה' היכה את כל בכורות המצרים, אדם ובהמה (שמות י"א, ה), לא נפגע אף אחד מישראל (שמות י"א, ז), ובכך לקח לו ה' את כל הבכורות של ישראל ושל בהמתם, והם שייכים לו (ג', יג). על קדושת הבכור בעקבות מכת בכורות ניתן ללמוד מהחוק בשמות י"ג, א-טז. עתה מתברר כי בכורות אלה המוקדשים לה' היו צריכים להיות משרתי ה' במשכן. לא נאמר כאן וגם לא בספר שמות מדוע הבכורות לא יעברו, ומדוע נבחרו הלוויים במקומם במשכן. על פי חז"ל ההסבר לכך הוא שהבכורות חטאו בחטא העגל ואילו הלוויים הם אלה שעמדו לצד משה בקריאתו "מי לה' אלי".* ריב"ש (ג', יג) מוצא קשר בין בחירת הלוויים לבין חטא העגל בסמיכות שתי הפרשיות האלה בספר דברים ט', טז - י', יא.

* במדבר רבה ג, ה: "תחת כל בכור פטר רחם בבני ישראל, בתחלה היתה העבודה בבכורות ולפי שקלקלו בעגל זכו לויים על שלא טעו בעגל ליכנס תחתיהם כי לי כל בכור וגו' כמה דתימא קדש לי כל בכור וגו' לי יהיו אני ה' לפי שהוא אומר ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור שומע אני מיום ההוא ואילך לא יהיו הבכורות קדושים ת"ל יהיו מלמד שהם צריכין פדיון". ובר, ח: "קח את הלויים וגו' אמרו רבותינו למה צוה הקדוש ברוך הוא לפדות בכורי ישראל בלויים שבתחלה היו הבכורות משמשין עד שלא עמד שבט לוי כמה ששנו רבותינו עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד שבטו של לוי...". ראו גם שמות רבה לא, ח; וכן רש"י ג', יב.

ספירת הלוויים, תפקידי משפחות הלוויים, ומיקומן במחנה, ג, יד-לט

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי לֵאמֹר. פֶּקֶד אֶת בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם. וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי ה' פֶּאֶשֶׁר צִוָּה. וַיְהִי אֵלֶּה בְּנֵי לְוִי בְשֵׁמֹתָם גִּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֵרָרִי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבִנָּי וְשִׁמְעִי. וּבְנֵי קָהָת לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל. וּבְנֵי מֵרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְבֵית אֲבֹתָם.

לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי. פִּקְדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה פִּקְדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָה. וְנִשְׂאֵי בֵית אָב לְגִרְשֵׁנִי אֱלִיסָפָּ בֶן לֹאֵל. וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גִרְשׁוֹן בְּאֵהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהֶל מִכֶּסֶהוּ וּמִסֶּךְ פֶּתַח אֵהֶל מוֹעֵד. וְקַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֵת מִסְךְ פֶּתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ.

וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַעֶמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקָּהָתִי. בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשִׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קָהָת יַחֲנוּ עַל יַרְדֵּן הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה. וְנִשְׂאֵי בֵית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקָּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן עִזִּיאֵל וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֶן וְהַשְּׁלַחַן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבְּחֹת וְכֹלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָהֶם וְהַמִּסְךְ וְכָל עֲבֹדָתוֹ.

וְנִשְׂאֵי נְשִׂאֵי הַלְוִי אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן פִּקְדַת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ.

לְמֵרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת מֵרָרִי. וּפִקְדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שִׁשַּׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹתָם. וְנִשְׂאֵי בֵית אָב לְמִשְׁפַּחַת מֵרָרִי עִזִּיאֵל בֶּן אֲבִיחַיִל עַל יַרְדֵּן הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צַפְנָה. וּפִקְדַת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מֵרָרִי קְרָשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחֵי וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנָיו וְכָל כֵּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ. וְעַמֻּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וִיתְדֹתָם וּמִיתְרֵיהֶם.

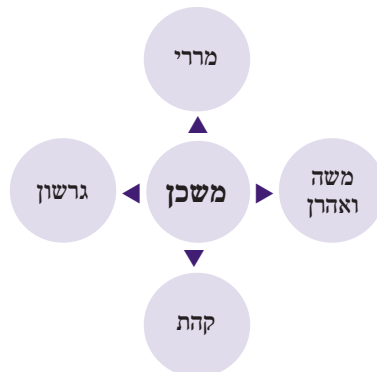
וְהַחֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לִפְנֵי אֵהֶל מוֹעֵד מִזְרַחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת. כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פִּקְדַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף.

פירוש העניין

לאחר שה' הורה לקחת את מטה לוי במקום הבכורות, והתווה באופן כללי את תפקידם של הלוויים לסייע לכוהנים, בקטע זה ה' מצווה לספור את הלוויים לפי משפחותיהם, גרשון, קהת ומררי מבין חודש ומעלה (טו). להלן ייספרו שוב הלוויים, הפעם מגיל שלשים, שהוא גיל שירות הלוויים. הספירה מבין חודש היא לשם החלפת הבכורות בלוויים. יש להניח שהספירה מבין חודש היא משום שמגיל זה חייו של היילוד יציבים.

לאחר הצייווי של ה' לספור את הלוויים (טו), באה מיד ידיעה שמשה ביצע את הצייווי כפי שציווה אותו ה' (טז). על חלוקת בני לוי לשלוש משפחות – גרשון, קהת ומררי (יז) – באות שלוש פסקאות הכוללות פרטים של כל אחת מהן:
 יח-כו – גרשון. כז-לא – קהת. לג-לז – מררי.

בכל פסקה כלולים לפי הסדר הזה: חלוקה פנימית של כל משפחה, המספר הכולל של כל אחת מהן, מקום חנייתן, הנשיא של כל משפחה, ותפקידה בעבודת המשכן.
 משפחת גרשון מנתה 7500 זכרים מבין חודש ומעלה, קהת מנתה 8600, ומררי 6200. הסכום המצטבר של שלוש המשפחות הוא 22,300.² אך סכום הלוויים הרשום בפסוק לט הוא 22,000. הפער בין המספרים מוסבר בבבלי בכורות ה ע"א: "אותם שלוש מאות – בכורות היו, ואין בכור מפקיע בכור".³ הסבר זה הגיוני, שכן קדושת הבכור לא סרה מעל הבכורות שהיו לוויים ולא היה צריך להעביר אליהם את קדושת הבכור (וכן רש"י, ראב"ע, ר' יוסף בכור שור). כאמור, כבר בפרק זה של מניית הלוויים מבין חודש, נמסרו גם התפקידים של כל משפחה, ומיקומם של הלוויים בחנייה הכוללת של מחנה ישראל, והנשיא של כל משפחה. התפקיד של גרשון הוא לשאת את אוהל מועד, המשכן, האוהל, מכסו, ומסך פתח החצר. מקום חנייתו של גרשון בצד מערב, ונשיאו הוא אליסף בן לאל (כא-כו). תפקיד קהת הוא לשאת את הארון, השולחן, המנורה והמזבחות, וכל כלי הקודש. מקום חנייתו הוא דרום, ונשיאו הוא אליצפן בן עוזיאל (כז-לב). התפקיד של מררי הוא לשאת את קרשי המשכן, בריחיו, עמודיו ואדניו. מחנהו צפונית למשכן, ונשיאו הוא צוריאל בן אביחיל (לג-לז). האחראי על כל עבודת הלוויים היה אלעזר בן אהרן הכהן, המכונה נשיא נשיאי הלוי (לב). ממזרח למשכן חנו משה ואהרן ובניו הכוהנים, ששמרו את משמרת הקודש לבל יתקרבו בני ישראל (לח).

כמו מיקום החנייה של שבטי ישראל, המיקום של משפחות לוי נקבע לפי המדרג של המשפחות. בצד מזרח, ישבו הכוהנים ומשה. בדרום ישבו בני קהת. הקהתים, שהם משפחת משה ואהרן, עסקו בפריטים הקדושים של המשכן, בראשם הארון, וכן גם השולחן, המנורה, המזבחות והמסך שבין קודש הקודשים לבין הקודש. במערב ישבו בני גרשון, והם שניים בחשיבותם לבני קהת. את זאת ניתן לראות מכך שהם נושאים את כלי הקודש הפחותים בחשיבותם ממה שנשאו הקהתים, אך קדושים יותר ממה שנשאו בני מררי. בני גרשון נשאו את המשכן עצמו: את האוהל ואת מכסהו, את המסך שבין האוהל לבין החצר, ואת היריעות של החצר, הקרויות קלעי החצר. בני מררי אחרונים במדרג, והם חונים בצפון. הם נשאו את קרשי המשכן, את הבריחים, העמודים והאדנים, וכן את עמודי החצר ומה שכרוך בכך. היחידה מסתיימת בידיעה שמשה ואהרן חנו בצד מזרח לפני אוהל מועד. ידיעה זו היא חלק מהתיאור של סדר החנייה של הלוויים, וכחלק מהמגמה להציג את המדרג במחנה לווייה, שעל פיו הכוהנים ומשה חונים בצד החשוב ביותר.

להלן בפרק ד' ייספרו שוב הלוויים מבן שלושים שנה. המטרה של הספירה שם היא לספור את הלוויים בגיל השירות שלהם. מטרת הספירה כאן היא לשם מינוי הלוויים תמורת הבכורות, ולכן ספירה זו היא מגיל חודש. אולם על אף היחס הברור הזה בין שתי הספירות היחס ביניהן אינו פשוט כפי שנראה הדבר במבט ראשון, ומתעוררת שאלה קשה בדבר היחס בין שתי היחידות העוסקות בשתי הספירות. המידע על תפקידי הלוויים נמסר גם במפקד של הלוויים מבן חודש וגם במפקד של הלוויים מגיל 30. הדבר תמוה משתי סיבות, ראשית משום שאין צורך בכפילות זו, ושנית כי נתונים אלה מקומם בפרק ד', שבו הספירה היא לשם עבודתם במשכן. אם כן מדוע מידע זה נמסר גם כאן בפרק ג'? על כך נענה להלן לאחר עיוננו בפרק ד'.

ספירת הבכורות ופדיון בכורות, ג', מ-נא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל בְּכוֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמִעֵלָּה וְשֵׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם. וְלִקְחֶתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי ה' תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבֵהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כְּאִשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֶת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי כָּל בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמִעֵלָּה לַפְּקֻדִיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וּשְׁבַעִים וּמְאָתָיִם.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה'. וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשְּׁבַעִים וְהַמְּאָתָיִם הָעֵדְפִים עַל הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִקְחֶתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֵדְפִים בָּהֶם.

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֵדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם. מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וּשְׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מְאֹת וְאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל פִּי ה' כְּאִשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

פירוש העניין

מודגש בפרק זה ששבט לוי הוא תחליף לבכורות (פסוקים יב-יג; מ-נא). ה' מצווה את משה לספור את הלוויים משום שהעברת הקדושה היא אישית, תמורת כל בכור שיוצא ממעמדו נכנס לוי במקומו. הרעיון הבסיסי העומד בפרשה הוא שבמעמד הבכור יש יסוד ממשי של קדושה, ויש להעביר את הקדושה לאדם אחר. קדושת הבכור יסודה בכך שכשה' היכה את בכורי מצרים הוא הציל את בכורי ישראל, ועל כן הם נתקדשו (יג) ממכת הבכורות ועד עתה, שהלוויים מחליפים את הבכורות.

נספרו 22,273 בכורות.⁴ היינו 273 יותר מאשר מספר הלוויים מבן חודש ומעלה. כל אחד מהלוויים מבן חודש החליף בכור, וליתרת 273 הבכורות לא היו לוויים כנגדם. הבכור אינו יכול סתם כך לצאת ממעמד קדושת הבכור, שהרי יש עליו קדושה ממשית של בכור. על כן פונה ה' שוב למשה ומצווה אותו לפדות את הבכורות הנותרים (מד-מח). פעולת הפדייה היא מעין קניית מעמדם ממעמד של קדושה למעמד של חולין, באמצעות העברת קדושתם למטבעות של חמישה שקלים לכל בכור (מז). הכסף של הפדיון הוא לה', והוא ניתן לכוהן, שהוא כעין ידו לקבל את הכסף עבורו. בכך נרחיב בעיוננו לפרק י"ח. הקטע מסתיים בפירוט הביצוע של משה את צו ה', קבלת כסף הפדיון והעברת הכסף לאהרן על פי צו ה' (מט-נא), פירוט המדגיש שצו ה' התבצע על ידי העם ומשה במדויק.

בנוסף ללקיחת הלוויים תמורת הבכורות, נאמר כי גם בהמות הלוויים יילקחו תמורת בהמות הבכורות, שהרי ה' הציל גם את בכורות הבהמות של ישראל (מא, מה). כמוכן אין משמעות לשייכות בהמות הלוויים לעניין עבודת המקדש, שכן בהמות הלוויים היו רכושם הפרטי ולא רכוש המקדש. אך משום שיש קדושת בכור לבהמה הטהורה וגם לחמורים, היה צורך לפדות אותם. על פי הבבלי בכורות לא פדו בהמה אחת כנגד אחת, שכן לא הייתה ספירה של הבהמות, ואין מדובר על עודפים, ולכן מסיקה הגמרא ששה אחד פטר כמה חמורים. חלקו פרשנים בשאלה אם פדו רק את בכורי החמורים, שכן לא ניתן לפדות בהמה טהורה שהרי היא קרבה על המזבח (רש"י, מה), או שפדו גם את בכורי הבהמות הטהורות (אברבנאל, וכן נראה מדברי ריב"ש, מה).

ספירת הלוויים לשם עבודתם במשכן, ד'

פרק ד' הוא כולו יחידה אחת (אף שהוא נפרס על שתי פרשות שבוע שונות, במדבר ונשא). בפרק הקודם ה' ציווה לספור את הלוויים מבין חודש ומעלה, ובפרק זה ה' מצווה את משה ואת אהרן לספור את הלוויים מגיל שלושים ועד חמישים. טווח גילים זה של עשרים שנה, הוא זמן עבודת הלוויים באוהל מועד. שירות זה של הלוויים מוגדר "כל הבא לצבא", ביטוי דומה לספירת העם לשם מלחמה בפרק א'. המשמעות הראשונית של המילה היא בהקשר צבאי, והוא הושאל לשירות בתחומים אחרים (מערכת צבא השמיים, ראו בראשית ב', א; מלאכים, ראו מל"א כ"ב, יט; או זמן קצוב, ראו איוב ז', א). הפרק נחלק לשני חלקים וסיכום:

1. בחלק הראשון הציווי לספור את משפחות לוי, ד', א-לג:

א. ב-כ – הציווי לספור את משפחת קהת והגדרת תפקידיה.

ב. כא-כח – הציווי לספור את משפחת גרשון והגדרת תפקידיה.

ג. כט-לג – הציווי לספור את משפחת מררי והגדרת תפקידיה.

2. בחלק השני ביצוע הספירה ותוצאותיה, ד', לד-מה:

א. לד-לז – תוצאות ספירת קהת.

ב. לח-מא – תוצאות ספירת גרשון.

ג. מב-מה – תוצאות ספירת מררי.

3. סיכום כללי של מספר הלוויים, ד', מו-מט.

יש לשים לב, שהחלוקה של הפרשות לפי סדר הקריאה במהלך השנה, אינו חופף את החלוקה התוכנית של הכתוב. פרשת במדבר מסתיימת לאחר הציווי של ה' את משה לספור את בני קהת. הציווי של ה' לספור את בני גרשון ובני מררי, וכן גם הביצוע של צו ה' יבוא בפרשת נשא. אך כל העניין הוא יחידה רציפה אחת.

ספירת הלויים לשם עבודתם במשכן, ד'

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. נִשְׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קֹהֵת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם. מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כֹּל בֶּן אֶלְצָבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְזֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי קֹהֵת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים. וּבֹא אֶהֱרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעֵי הַמִּחֲנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת פָּרֹכֶת הַמָּסַךְ וּכְסוּ בָהּ אֶת אֶרֶץ הָעֵדוּת. וְנָתַנו עָלָיו כִּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפְרָשׁוּ בְּגַד כְּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשָׂמוּ בְדָיו. וְעַל שְׁלֹחַן הַפָּנִים יַפְרִשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְנָתַנו עָלָיו אֶת הַקְּעֻרֹת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמְּנַקִּיֹת וְאֶת קִשׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלַחֵם הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה. וּפְרָשׁוּ עֲלֵיהֶם בְּגַד תּוֹלַעַת שָׁנִי וּכְסוּ אוֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו. וּלְקַחוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וּכְסוּ אֶת מְנֹרֶת הַמָּאוֹר וְאֶת נֹרְתֶיהָ וְאֶת מְלַקְחֶיהָ וְאֶת מַחְתֵּינֶיהָ וְאֶת כָּל כְּלֵי שְׂמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ לָהּ בָּהֶם. וְנָתַנו אוֹתָהּ וְאֶת כָּל כְּלֵיהָ אֶל מַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתַנו עַל הַמוֹט. וְעַל מִזְבֵּחַ הַזָּהָב יַפְרִשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וּכְסוּ אוֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו. וּלְקַחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשְּׂרָת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתַנו אֶל בְּגַד תְּכֵלֶת וּכְסוּ אוֹתָם בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתַנו עַל הַמוֹט. וְדִשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו בְּגַד אֲדָמָן. וְנָתַנו עָלָיו אֶת כָּל כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת הַמּוֹחֲתֹת אֶת הַמְּזוּלְגֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמְּזַרְקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו כִּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בְדָיו. וְכֹלֵה אֶהֱרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעֵי הַמִּחֲנֶה וְאַחֲרָיו כֵּן יֵבֹאוּ בְּנֵי קֹהֵת לִישֹׂאת וְלֹא יֵגִעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ אֱלֹהֵי מִשְׁאֵל בְּנֵי קֹהֵת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וְקִטְרֹת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקַדְתָּ כֹּל הַמִּשְׁכָּן וְכֹל אֲשֶׁר בּוֹ בַּקֹּדֶשׁ וּבִבְלָיו.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. אֵל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְטֵי מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם. וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמוּתוּ בְּגִשְׁתֶּם אֶת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים אֶהֱרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֶל מִשְׁאוֹ. וְלֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלַע אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. נִשְׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם לְבֵית אֲבֹתְכֶם לְמִשְׁפַּחְתֶּם. מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כֹּל הַבָּא לַעֲבֹא עֲבָא לַעֲבֹד עֲבָדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לַעֲבֹד וּלְמִשְׁאֵא. וּנְשָׂאוּ אֶת דְּרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד מַכְסֵהוּ וּמַכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מְלֻמָּעָה וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאֶת קַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעַבְדוּ. עַל פִּי אֶהֱרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי לְכֹל מִשְׁאֵם וְלְכֹל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֶת כָּל מִשְׁאֵם. וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמֶרֶתָם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן.

בני מרדי למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם. מבין שלשים שנה ומעלה ועד בין חמשים שנה תפקדם כל הבא לצבא לעבד את עבדת אהל מועד. וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו. ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם לכל עליהם ולכל עבדתם ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם. זאת עבדת משפחות בני מרדי לכל עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן.

ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם. מבין שלשים שנה ומעלה ועד בין חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים. אלה פקודי משפחות הקהתי כל העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי ה' ביד משה.

ויפקודי בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם. מבין שלשים שנה ומעלה ועד בין חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים ושיש מאות ושלשים. אלה פקודי משפחות בני גרשון כל העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי ה'.

ויפקודי משפחות בני מרדי למשפחתם לבית אבתם. מבין שלשים שנה ומעלה ועד בין חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים ומאתים. אלה פקודי משפחות בני מרדי אשר פקד משה ואהרן על פי ה' ביד משה.

כל הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל את הלויים למשפחתם ולבית אבתם. מבין שלשים שנה ומעלה ועד בין חמשים שנה כל הבא לעבד עבדה ועבדת משא באהל מועד. ויהיו פקדיהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמנים. על פי ה' פקד אותם ביד משה איש על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה ה' את משה.

פירוש העניין

הצו לספור את הלוויים ותפקידם, ד', א-לג

כאמור, הצו של ה' לספור את הלוויים והמינוי של כל משפחה לעבודתה בעבודת אוהל מועד מתייחס בנפרד לכל אחת ממשפחות לוי: קהת, ב-כ; גרשון, כא-כח; מררי, כט-לג. כל שלושת הקטעים בנויים בדיוק באותו מבנה מאותם הרכיבים. ביחס לכל שבט נכללים ארבעה רכיבים:

1. ציווי לפקוד את המשפחה: קהת, ב; גרשון, כב; מררי, כט.
2. גיל הלוויים שיש לספור: קהת, ג; גרשון, כג; מררי, ל.
3. עבודתם באוהל מועד: קהת, ד-טו; גרשון, כד-כו; מררי, לא-לב.
4. הכוהן האחראי על עבודת המשפחות: קהת, טז; גרשון, כז; מררי לג.

עבודת קהת היא "קודש הקדשים" (ד', ד). אין הכוונה למקום שנקרא קודש הקודשים (ראו רש"י), אלא לכלים המקודשים ביותר של המשכן, היינו: הארון, השולחן, המנורה, המזבחות, הפרוכת וכלי השרת (ד', ה-טו). הסדר של פירוק כלי המשכן דומה לסדר שבו שמו את הכלים במשכן בשמות מ', יז-לג.⁵ סדר זה משקף את סדר החשיבות או הקדושה של הכלים, כפי שעולה גם מהכיסויים השונים לכלים השונים, כפי שנפרט להלן.

בהשוואה למשפחות גרשון ומררי, התיאור של עבודת הקהתים הוא ארוך באופן מיוחד, וזאת משום שהתיאור של עבודת בני קהת כרוך בעבודת הכוהנים לכסות את הכלים (ה-טו¹), עוד בטרם יבואו הקהתים לעשות את עבודתם, שהיא נשיאת הכלים. הכוהנים מכסים את הכלים, כדי שבני קהת לא ייגעו בכלים הקדושים, או יראו את הקודש וימותו בשל כך (ד', טו, כ). ורק בסוף נאמר שבני קהת יבואו לשאת את הכלים (טו²).

לא כל הכלים כוסו באותו אופן. הארון כוסה קודם בפרוכת המסך – הפרוכת שהבדילה בין הקודש לקודש הקדושים (שמות ל"ב, לא-לג). שכבה שנייה היא כיסוי של עור תחש, וכל זה בתוך כיסוי נוסף עשוי תכלת. מעניין לציין, שרק לגבי הארון נאמר שהתכלת היא "בגד כליל", מושג שבא לאפיין את הטיב המשובח של בגד התכלת שהארון כוסה בו, וכעין מעיל האפור של הכוהן שהיה עשוי בגד כליל תכלת. הדבר נובע מקדושת הארון, ומהעובדה שזה הכלי היחידי שבגד התכלת הוא הבגד החיצוני המכסה אותו.* לעומת זאת השולחן כוסה בשכבה ראשונה בבגד עשוי תכלת, אחר כך כוסה בכד עשוי תולעת שני, וכיסוי אחרון בעור תחש – סך הכול שלושה כיסויים. המנורה ומזבח הזהב כוסו בשני כיסויים – קודם בכיסוי

* במדבר רבה ד, יג: "ואף בשעה שהיו נוסעים לא היו פורסין עליו לא בגד ארגמן ולא תולעת שני אלא בגד כליל תכלת. למה? שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא' (יחזקאל א', כו) וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר וגו', ללמדך שהארון היה דומה לכסא הכבוד, ולכך נאמר בו 'כליל תכלת', שכולו היה דומה לו, ולפי שהארון דומה לו, לכך היה הבגד תכלת מלמעלה, פניו כנגד הרקיע, הדומה לו, מה שאין את מוצא בשאר הכלים, שיהיו בגד תכלת מלמעלה, אלא בגד תכלת מלמטה וכיסוי עור תחש מלמעלה, אבל בארון – כסוי עור תחש מלמטה ובגד תכלת מלמעלה, ועוד: בארון נאמר בו 'כליל תכלת' מה שלא נאמר בכלום 'כליל תכלת' למה? שהוא חשוב מכל כלי המשכן".

תכלת ומעליו כיסוי של עור תחש. לאחר דישון מזבח העולה הוא כוסה בבגד ארגמן (ג), ומעליו בגד תחש*.

קשה להבין את השוני בין הכיסויים לכלים השונים. אפשר אולי להסביר באופן חלקי, שהיה צורך להבחין בין הארון שהוא המקודש ביותר לבין שאר הכלים (רמב"ן על ד', ו), לכן רק הכיסוי החיצוני של הארון היה תכלת. נראה גם שמפני קדושת הארון, השכבה הראשונה שלו היא פרוכת המסך, שנועדה להבריל בין קודש הקודשים לבין הקודש, והינה כאן, גם בנסיעה, בעת שהכלים מכוסים, היא מבדילה את הארון בכיסוי ראשון שלו. מעבר לזה, נראה כי אסור היה גם לכוהנים לראות את הארון, ולכן כאשר הם באו מהקודש לקודש הקודשים הם לקחו את הפרוכת והעבירו אותה מעל הארון, מבלי לראות את הארון.⁶ השולחן, כנראה שני בחשיבותו, כוסה בשלושה כיסויים, והמנורה ומזבח הזהב בשני כיסויים. הכלים לעיל שהיו בקודש, כוסו בתכלת, והובדלו ממזבח העולה שכוסה בבגד ארגמן, שכן הוא היה בחצר מחוץ לקודש.** נראה כי מזבח העולה מכוסה בכיסוי שמתאים לשימוש הרגיל – הקרכת דם על המזבח, והכיסוי גם בשעת מסע שיקף את שימושו העיקרי, ולכן הכיסוי שלו הוא בצבע הדומה לדם – ארגמן***.

על כל עבודה של כל אחת ממשפחות לוי אחראי כוהן. האחראי על הקהתים הוא אלעזר הכוהן (ד', טז). ברשימת תפקידי אלעזר רשום גם שמן המאור, קטורת הסמים, מנחת התמיד, ושמן המשחה. יש להניח שהכוונה היא שאלעזר אחראי להגיד מי מהלוויים ממשפחת קהת יישא אותם (ראב"ע; רמב"ן), רש"י סבור שאלעזר נשא אותם בפועל (וכן עולה מירושלמי פרק י הלכה ג).

פסוקים יז-כ הם פנייה נפרדת של ה' למשה ואהרן, והם חוזרים על מה שנאמר קודם. הפסוקים כוללים אזוהרה בלשון מפורשת שלא להכרית את הקהתים, ושהכוהנים ישימו את הקהתים כל אחד במקומו בעבודת נשיאת הכלים. בכך יימנעו טעויות, והקהתים לא יבואו במגע אסור עם כלי הקודש. הציווי החריג כאן למשה ואהרן על מה שנאמר קודם הוא בשל כך שהקטע על הקהתים כלל בעיקר ציווי לכוהנים לכסות את הכלים. אלעזר הוא אחראי על עבודת הקהתים, אך הציווי כאן למשה ואהרן הוא משום שהם האחראים על עבודת הכוהנים לכסות את הכלים.

פסוקים כד-כו מתארים את עבודת משפחת גרשון. עבודתם ככלל היא הרכבה ונשיאה

* מכיוון שנאמר על אש המזבח שהיא לא תכבה (ויקרא ו', ו), ר' יהודה סבר שכיסו את האש בפסכתה, היינו בכלי נחושת כדי שהאש לא תכבה גם במסעות (ירושלמי יומא סוף פרק ד; ספרא צו פרשה א, י: "לא תכבה – אף במסעות, מה עושים לה כופים עליה פסכת דברי רבי יהודה, ר' שמעון אומר אף בשבת ומסעות מדשנים אותה שנאמר ודשנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן").

** במדבר רבה ד, יד: "בהיכל היו פורשים בגד תכלת מפני שהשכינה שורה שם דוגמת מקום שכינתו של מעלה הדומה לתכלת". וכן שם ד, יז: "מזבח העולה לפי שלא היה בפנים לא היו מכסין אותו בתכלת אלא בארגמן".

*** במדבר רבה ד, יז: "למה בארגמן – שהוא היה אורג את ישראל מן החטא שעליו היו מקריבין תמידין בכל יום וחטאות ואשמות ועולות ושלמים".

של יריעות המשכן של אוהל מועד עצמו, ועוד כלים נוספים. האחראי על עבודת משפחת הגרשוני הוא איתמר בן אהרן הכהן (ד', כח).

פסוקים לא-לב מתארים את תפקידם של בני מררי. עבודתם כוללת את החלקים החיצוניים של מבנה המשכן, קרשי המשכן ורכיביהם, וכן עמודי חצר המשכן וכל רכיביהם. האחראי על עבודת משפחת הגרשוני הוא איתמר בן אהרן.

אהרן ובניו הם האחראים לקבוע מי יעשה את העבודות השונות. דבר זה נאמר ביחס לבני קהת בפסוק יט, וביחס למשפחת גרשון בפסוק כז. דבר זה לא נאמר ביחס לבני מררי, אך יש להניח שגם ביחס למשפחה זו, היו אלה הכהנים שמינו את הלוויים מבני גרשון לעשות את עבודתם.

ביצוע הספירה של הלוויים, ד', לד-מט

החלק השני של הפרק (לד-מט) הוא ביצוע הספירה על ידי משה, אהרן ונשיאי העדה. הביצוע של הצייוויים מרווח לפי משפחות – בני קהת, לד-לז; בני גרשון, לח-מא; בני מררי, מב-מה. סכום הנספרים הוא – בני קהת 2750 (לו), בני גרשון 2630 (מ), בני מררי 3200 (מד). שלושת הקטעים בנויים במבנה משותף ונוסחאות משותפות:

1. (לד) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאֵי הָעֵדָה אֶת בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם. // (לח, מב) וּפְקֹדֵי ... לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם.
2. (לה, לט, מג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא לְצִבָּא לְעִבְדָה בְּאַהֲל מוֹעֵד.
3. (לו, מ, מד) וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם...
4. (לז, מא, מח) אֵלֶּה פְּקֻדֵי מִשְׁפַּחַת... אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' (רק בפסוק לז ופסוק מח בִּיד מִשָּׁה).

הרושם החזק ביותר של הניסוחים החוזרים הוא שביצוע הצו של ה' נעשה על ידי משה ואהרן, נוסחה החוזרת ברכיב הראשון של בני קהת, וברכיב הרביעי בשלושת הקטעים. החזרה הכפולה על כך שהצו ניתן "ביד משה" החוזר פעמיים בדיווח על ספירת קהת ומררי מחזקת מטרות זו. אותם ארבעה רכיבים חוזרים בפירוט בפעם הרביעית בסיכום הכולל של שלוש המשפחות בפסוקים מו-מט:

1. כָּל הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם.
2. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא לְעִבְדָה עִבְדָה וְעִבְדָה מִשָּׂא בְּאַהֲל מוֹעֵד.
3. וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים.
4. עַל פִּי ה' פָּקַד אֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עִבְדָתוֹ וְעַל מִשָּׁאוֹ וּפְקֻדָיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

בסיכום חוזר אותו מבנה בתוספת חזרה על כך שהצו בוצע על ידי משה גם ברכיב הפתיחה (1) וגם ברכיב הרביעי (4). ישנה הרחבה של הרכיב הרביעי המוסיף פעם נוספת, שהדבר נעשה על ידי משה לפי צו ה'. סך כל העובדים במקדש משבט לוי מכל שלוש משפחותיו הוא 8580 (מח). הפסוק החותם מדגיש את משה, כמי שספר את העם על פי צו ה', ועל פיו ממנה את האנשים לתפקידם: "עַל פִּי ה' פָּקַד אֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאֵוֹ וּפְקָדָיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (מט). כאמור, משפט זה מהדהד את הנאמר גם בסיכומי המשפחות כפי שראינו בפסוקים לז, מא, מה, על מנת לחזור ולהדגיש את הביצוע של צו ה'.

הרכיב האחרון של החתימה הוא אנלוגי לפסוק הפתיחה של הביצוע בפסוק לד, ומודגש בשניהם, שמשה, אהרן ונשיאי העדה, הם אלה שפקדו את הלוויים. מדוע היו נשיאי העם מעורבים בספירת הלוויים? נראה הגיוני שכל משפחה בשבט הלוויים תספור את בניה, או שהספירה תהיה על ידי הנשיאים של הלוויים שנמנו בפרק ג' – אליסף בן לאל, אליצפן בן עוזיאל וצוריאל בן אביחיל. מה אפוא מקומם של הנשיאים של העם בספירת הלוויים? תשובה לשאלה זו תינתן מיד לאחר הדיון על היחס שבין פרקים ג' וד'.

היחס בין ספירת הלוויים בפרק ג' לבין ספירתם בפרק ד'

בפרקים ג'-ד' מתקיימות שתי ספירות שונות של הלוויים. במבט ראשון היחס בין הפרקים פשוט: בפרק ג' נספרים הלוויים מבן חודש ומעלה, לשם מינוי הלוויים כשבט קדוש שיעסוק במקדש במקום הבכורות, ואילו בפרק ד' נספרים הלוויים מבן שלושים ועד בן חמישים, על מנת לייעד לכל משפחה את תפקידה בעבודת אוהל מועד. לכן בפרק ג' הספירה היא של כלל הלוויים כשבט קדוש, ואילו בפרק ד' הספירה היא של עובדי המקדש בגיל העבודה. אולם הסבר זה אינו נותן מענה שלם לשתי הספירות. שכן אם הספירה של הלוויים בפרק ג' היא רק לשם מינוים לשבט קדוש, מדוע מוצג כבר בפרק זה פירוט עבודתה של כל אחת מהמשפחות, באופן דומה מאוד למה שיופיע בפרק ד'? אם ההבדל בין שני הפרקים היה כפי שרוב הפרשנים סבורים בין ספירה לצורך מינוי ופדיון לבין ספירה לצורך הגדרת התפקיד, לא היה מקום להגדיר את תפקידי הלוויים כבר בפרק ג'. ובמיוחד שאין תוספת משמעותית ביחס להגדרת התפקיד בפרק ד' על המידע שנמסר בפרק ג'. תיאור עבודת בני גרשון בפרק ד' כמעט וזהה לתיאור בפרק ג':

ג', כה-כו

וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֵהָל מוֹעֵד
הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהָל מְכַסְּהוּ וּמִסַּךְ פֶּתַח
אֵהָל מוֹעֵד. וְקַלְעֵי הַחֲצָר וְאֵת מִסַּךְ
פֶּתַח הַחֲצָר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל
עֲבֹדָתוֹ.

ד', כה-כו

וַיִּשְׂאוּ אֶת יְרִיעַת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת אֵהָל מוֹעֵד מְכַסְּהוּ
וּמְכַסְּהוּ הַתְּחָשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מִלְמַעְלָה וְאֵת מִסַּךְ פֶּתַח
אֵהָל מוֹעֵד. וְאֵת קַלְעֵי הַחֲצָר וְאֵת מִסַּךְ פֶּתַח שַׁעַר
הַחֲצָר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת
מִיתְרֵיהֶם וְאֵת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
לָהֶם וְעָבְדוּ.

כן הדבר לגבי תיאור עבודת משפחת מררי, שתיאור עבודתם כמעט זהה:

ג', לו-לז	ד', לא-לב
<p>וּפְקֻדַת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קָרְשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחִיו וְעַמְדָּיו וְאֲדָנָיו וְכָל פְּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ. וְעַמְדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וִיתְדֹתֶם וּמִיתְרֵיהֶם.</p>	<p>וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם לְכָל עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קָרְשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחִיו וְעַמְדָּיו וְאֲדָנָיו. וְעַמְדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וִיתְדֹתֶם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל פְּלֵיהֶם וְלְכָל עֲבֹדָתָם.</p>

כן הדבר גם ביחס לתיאור העבודות של בני קהת בשני הפרקים. אומנם עבודתה של משפחת קהת כפי שמתוארת בפרק ג', לא, היא: "ומשמרתם הארון והשלחן והמנורה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבודתו". ולעומת זאת בפרק ד' עבודת בני קהת מתוארת לכאורה באריכות בפסוקים ד-טו. אולם עם זאת, וכפי שנאמר כבר לעיל, האריכות מתייחסת לעבודת הכוהנים לפני שיבואו בני קהת לעבודתם. התיאור כולו מתייחס לכיסוי כל הכלים שבאחריות בני קהת על ידי הכוהנים, ורק בסופו של התיאור הארוך הזה ביחס לעבודת הכוהנים בא משפט אחד ביחס לבני קהת: "וכלה אהרן ובניו לכסת את הקדש ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הקדש ומתו אלה משא בני קהת באהל מועד" (ג', טו). נמצא שאין בפרק זה שום תוספת הנוגעת לעבודתם של בני קהת עצמם.

יוצא אם כן שפרק ד' אינו מוסיף מידע משמעותי על תפקידי משפחות הלוויים. מדוע אם כן בא הפירוט של עבודת המשפחות במשכן בפרק ג', שהרי מקומם המתאים של פרטים אלה בפרק ד', ושם אכן המידע מופיע. לפי זה מזדקרת בעצם השאלה במלוא חריפותה: מה היחס בין מניית הלוויים בפרק ג' לבין מניית הלוויים בפרק ד'?

העובדה שעבודות הלוויים מופיעות בשתי הספירות של הלוויים, מצביעה על כך שהמקרא ביקש להציג שני היבטים שונים בתפקידם ובמעמדם. פרק ג' הוא המינוי של הלוויים לתפקידם, ופרק ד' הוא חלוקת התפקידים לכל משפחה. אומנם כבר במינוי נאמר מהו התפקיד של כל משפחה, אך לא כתיאור של עבודה אלא כתחום אחריות. הספירה של הלוויים בפרק ג' היא מגיל חודש ומעלה, ובעקבותיה נוצרת הפרדה גדולה בין הלוויים לבין

* הועלתה האפשרות כי פרק ג' מדגיש את עבודתם של הלוויים כמשמרת (ג', כה, כת, לו), היינו את עבודת השמירה של הלוויים, ואילו פרק ד' מדגיש את עבודת הלוויים במסע. למשל מילגרום, עמ' 18. הסבר זה אינו מתקבל על הדעת משום שבפרק ג' נמנים הלוויים מבין חודש, שאינו גיל עבודה, וגם אינו גיל שמירה. ולכן קשה להבין מדוע נתונים אלה בפרק ג' ולא בפרק ד' המדבר על גיל עבודת הלוויים. מעבר לכך, אין הבחנה משמעותית בין עבודת השמירה לבין העבודה של הפירוק וההרכבה והנשיאה, מכיוון שאותן משפחות אחראיות על אותם חלקים של המשכן גם בעבודת השמירה וגם בעבודת ההרכבה, הפירוק והנשיאה, לכן אין טעם לחלק בין השמירה לבין העבודה. יתר על כן, ההבחנה בין "משמרת" לבין "עבודה" אינה באמת מבחינה בין שני הפרקים, שכן גם פרק ג' המשתמש במושג "משמרת", משתמש גם במושג "עבודה" (ג', כו, לא, לו); ואילו פרק ד' משתמש גם במילה "משמרת" (ד', כז, כח, לא, לב). אכן יש לדייק שמשמעות המושג "משמרת" בפרק ג' אינה על עבודת השמירה, שכן בעת החנייה בני קהת לא שמרו על הכלים הפנימיים של קודש הקודשים מפני כניסה של זרים. פירוש המילה "משמרת" הוא, כאמור, תחום אחריות (רש"י על פסוק ז).

העם. הלוויים הם שבט נפרד מישראל כבר מהלידה. בפרק זה מוגדר תחום האחריות של משפחות הלוויים, מתוך כוונה להדגיש את הפער בין הלוויים לבין העם. לעומת זאת בספירה השנייה נספרים הלוויים רק לגיל עבודה, עשרים שנה בלבד – משלושים ועד חמישים. פרק ד' מדגיש יותר את העבודה בפועל ולא את תחום האחריות. כך ניתן להבין שהספירה הראשונה באה לקבוע מדרג בין הלוויים לבין העם, בעוד הרשימה השנייה היא פונקציונלית, ספירה של הלוויים העובדים במשכן בגיל המוגבל של תקופת השירות. הספירה השנייה באה להמעיט מעוצמתו של המדרג המודגש בפרק ג', ולהציגו כתפקיד לזמן מוגדר. שתי הספירות מייצגות שני עקרונות שונים ביחס למעמד לווייה. הספירה הראשונה מתייחסת למעמד המולד של הלוויים; כבר מכן חודש ומעלה יש להם מעמד מובחן מהעם. הספירה השנייה מצמצמת את הרושם העולה בספירה הראשונה. בפרק ג', הלוויים מוצגים כמי שהם גבוהים במדרג ביחס לעם מבחינה מהותית, ואילו בפרק ד', היתרון הוא לזמן והוא פונקציונלי בלבד.

בנוסף להבחנות בין שני הפרקים, נוכל להבין מדוע סדר החנייה של משפחות לוי נרשם רק בפרק ג' ולא בפרק ד'. החנייה של הלוויים ביחס למחנה ישראל מדגישה את המדרג הגבוה של הלוויים, עד כדי כך שהמקרא מגדיר את אוהל מועד כחלק ממחנה לווייה (ב'), (ז). לכן המקום של ידיעות אלה יבוא בפרק ג', המצביע על הפרדה גדולה יותר בין הלוויים לבין העם. אכן, כאמור לעיל בניתוחנו לפרק ג', סדר החנייה משקף גם מדרג פנימי בתוך מחנה הלוויים, כל שכן ביחס למחנה ישראל: משה והכהנים במיקום החשוב במזרח; שניים להם בחשיבותם משפחת קהת בדרום, הנושאים את כלי הקודש; אחריהם בצד מערב משפחת גרשון הנושאים את המשכן עצמו ואת יריעותיו; ואחרונים בחשיבותם משפחת מררי בצד צפון, הנושאים את הקרשים ואבזיריהם. פרק ד' השואף לצמצם את המדרג אינו מזכיר את מיקום המשפחות במחנה.

הבדל נוסף בין שני הפרקים הוא סדר המשפחות. בפרק ג' סדר הצגת השבטים הוא גרשון, קהת ומררי, ואילו בפרק ד' הסדר הוא קהת, גרשון ומררי. עיקרו של פרק ג' הוא להציג את המדרג בינם לבין העם כהבחנה מולדת, ומבחינת הגיל, גרשון גדול יותר, ולכן נרשם קודם. לעומת זאת סדר המשפחות בפרק ד' הוא סדר חשיבות תחום עבודתם של הלוויים מבפנים החוצה: קודם בני קהת הנושאים את כלי הקודש, אחר כך בני גרשון הנושאים את האוהל עצמו, ולבסוף בני מררי הנושאים את הקרשים.

ההסבר המוצע יסביר מדוע בפרק ג', נתפרטו שמותם של נשיאי משפחות לוי: אליסף בן לאל נשיא משפחת גרשון (כד); אליצפן בן עוזיאל נשיא משפחת קהת (לה); צוריאל בן אביחיל נשיא משפחת מררי (לד). בפרק זה נאמר גם שהנשיא של שלושת הנשיאים הוא אלעזר הכהן (לב). לעומת זאת, בפרק ד', נתפרטו השמות של הכהנים אשר אחראים על כל משפחת הלוויים. אלעזר הכהן אחראי על קהת (טז), איתמר על גרשון (כה) ועל מררי (לג). ההבדל בין שני הפרקים הוא שבפרק ג', שכאמור, מדגיש את מעלתם של הלוויים ביחס לישראל, צוינו גם הנשיאים של כל משפחה, כדי להאדיר את מעלתם, אף כי גם את כפיפותם לאלעזר. בפרק ד' שבא להמעיט את ההפרדה בין הלוויים לבין העם לתחום של עבודת הקודש מבחינה

פונקציונלית, צוינו דווקא הכוהנים אשר אחראים על עבודתם של הלוויים במקדש, ולא נשיאי הלוויים.

משום שפרק ג' מדבר על מעמד הלוויים, באה בו בעיקר המילה "משמרת", לאפיין את תחום האחריות של כל משפחה. לעומת זאת בפרק ד' המתאר את שירות הלוויים בפועל, מוגדרת העבודה הממשית של הלוויים באמצעות המילים "עבודה", "מלאכה", "משא".

סיכום פרקים א'-ד'

הנושא של פרקים א'-ד' הוא ספירת העם וסידור המחנה של ישראל לקראת הכניסה לארץ כנען והמלחמה להורשת יושביה. הרשימות מפורטות מאוד, וסדר החנייה מתואר בהרחבה. העיון בפרקים אלה גילה את היסוד אשר עומד מאחורי התיאורים הרחבים. מצד אחד הכוונה היא לתאר את המחנה באופן מדרגי, ומצד שני המגמה היא להראות שהמדרג אינו קבוע, והיחסים שבין השכבות במדרג הם מורכבים.

הרשימה הראשונה של מספרי העם בפרק א' היא לשם מלחמה, ואילו בפרק ב' המספרים של העם והאזכור החוזר של הנשיאים הם כחלק מתיאור סדר המחנה, אשר במרכזו אוהל מועד. על פי שתי נקודות מבט אלה מוצגים שני מדרגים. לפי פרק א', יוצאי הצבא הם שנספרים והלוויים שאינם יוצאים למלחמה אינם נספרים. על פי הרשימה של סדר החנייה בפרק ב', הלוויים מחזיקים מקום מרכזי בהיותם יושבים סמוך למשכן, וכך הם שומרים על המשכן. במדרג המשתקף כאן, הלוויים הם מרכזיים יותר, והעם יושב מסביב ללוויים. יש כאן שתי הסתכלויות על העם: מבחינת יוצאי הצבא, העם הוא המרכזי במדרג והלוויים טפלים לו; ומבחינת סדר המחנה הלוויים מחזיקים מקום מרכזי סביב המשכן, והעם מצוי במעגל שני לו. שתי הרשימות משקפות שתי אוריינטציות: אחת של העם קדימה לעבר המשימה של כיבוש הארץ, ואחת פנימה למשכן ה'.

יחס כפול אנו מוצאים גם ביחס שבין הלוויים לבין העם בפרקים ג' וד'. בפרק ג' נספרים הלוויים מבין חודש ומעלה כדי להקדיש את הלוויים לעבודתם, ולהמיר בהם את הבכורות שהיו אמורים לעבוד במשכן. הלוויים מחליפים את הבכורות, והם הופכים להיות מעמד גבוה במדרג של העם, מעל העם, אך מתחת לכוהנים. לעומת זאת בפרק ד' מודגש תפקידם הפונקציונלי לשרת במשכן לתקופה מוגדרת בחייהם. בעוד פרק ג' קובע מדרג בעם, בא פרק ד' ומסייג אותו.